

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งการนำเสนอออกเป็น 8 ส่วนคือ 1) ธรรมชาติและลักษณะของสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 2) รูปแบบการสอนและโครงสร้างหลักสูตรสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 3) มาตรฐานหลักสูตร มาตรฐานการผลิต และมาตรฐานบัณฑิตปริญญาทางการศึกษาที่คุรุสภากำหนด 4) มาตรฐานวิชาชีพครูของต่างประเทศ 5) กฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพครู 6) การวิจัยอนาคต 7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ 8) กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 ธรรมชาติและลักษณะของสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์

ครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในฐานะเป็นศาสตร์ (Discipline/Field of study) มาจากภาษาอังกฤษ 2 คำ คือ “Education” และ “Teacher education” มีลักษณะที่สำคัญ คือ

2.1.1 ธรรมชาติและลักษณะของสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่มาจากคำว่า “Education” (Husen, 1990 อ้างถึงใน พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2554: 20 - 21) มีดังนี้

1) ศาสตร์เกี่ยวกับศิลปะการสอน

ครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์เป็นสาขาเกี่ยวกับศิลปะการสอนมาตั้งแต่ระยะแรกเริ่มเป็นสาขา (A field of study) ใน พ.ศ. 2323 (ค.ศ. 1780) เมื่อมีการตั้งตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์คนแรกที่มหาวิทยาลัย Halle ประเทศเยอรมัน

2) ศาสตร์เกี่ยวกับจิตวิทยาการสอน

มีการพัฒนาเป็นสาขาเกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษาที่มหาวิทยาลัย Uppsala ประเทศสวีเดน และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในประเทศยุโรปและสหรัฐอเมริกา เป็นสาขาที่มีวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานและมุ่งศึกษา 3 เรื่อง ได้แก่ 1) จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก 2) จิตวิทยาการเรียนรู้ และ 3) จิตวิทยาความแตกต่างของบุคคล ซึ่งจะตอบคำถามสำคัญ 2 ข้อ คือ สอนอะไร และสอนอย่างไร

3) ศาสตร์เกี่ยวกับการวิจัยสหวิทยาการ

ใน พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) มีการนำการศึกษาเปรียบเทียบและการศึกษาข้ามสาขาวิชาหรือสหวิทยาการมาใช้ในครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยชิคาโกและมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด โดยมีการทำวิจัยข้ามภาควิชาและวิจัยข้ามศาสตร์ เช่น การวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์การศึกษา รัฐศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาการศึกษา มานุษยวิทยาการศึกษา ประวัติศาสตร์การศึกษา และปรัชญาการศึกษา เป็นต้น

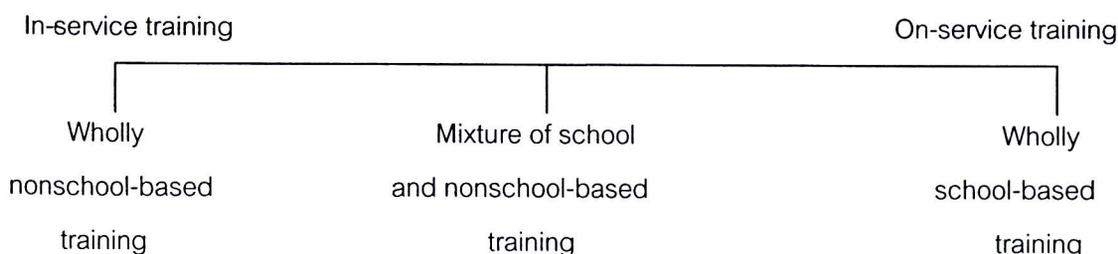
2.1.2 ธรรมชาติและลักษณะของสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่มาจากคำว่า “Teacher education” มีดังต่อไปนี้

1) ศาสตร์เกี่ยวกับการเตรียมครูก่อนประจำการ (Pre-service education of teacher หรือ PRESET)

เป็นการจัดการศึกษาระดับปริญญาเพื่อให้ครูมีคุณภาพและสมรรถนะสูงก่อนทำงานครู (Initial teacher training) เนื่องจากธรรมชาติของงานครู คือ การอุทิศตนเพื่อการเรียนรู้แจ้งเห็นจริง (Devotion to enlightenment) ต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ หรือ Academic freedom (Zirkel, 1993) เงื่อนไขพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ คือ สมรรถนะของครู หมายความว่า ครูจะใช้เสรีภาพทางวิชาการได้ต้องมีสมรรถนะ ซึ่งประกอบด้วยบูรณาการของความรู้ ทักษะและวิจารณญาณ (Judgment) ครูใหม่จึงต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาในหลักสูตรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาวิชาที่จะสอน วิชาครู และการปฏิบัติการสอนภายใต้การนิเทศ ในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา จะมีการประเมินสมรรถนะครูประจำการเป็นระยะตามสัญญาจ้าง เช่น ระยะ 5 ปี หรือ 10 ปี เมื่อพบว่าสมรรถนะเป็นที่พอใจก็จะต่อสัญญาให้ระยะยาวจนเกษียณ ซึ่งเรียกว่า “Tenure” (Nelson, Palonsky, and MaCarthy, 2007 อ้างถึงใน พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2554: 20)

2) ศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาครูประจำการ (On-service and in-service education of teachers หรือ ONSET/INSET)

เป็นการจัดการศึกษาหรืออบรมครูหลังจากเข้าทำงานครู เนื่องจากธรรมชาติของงานครู ต้องมีการพัฒนาทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuous professional development หรือ CPD) การพัฒนาครูประจำการจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การพัฒนาที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (Wholly school-based) เรียกว่า On-service training กับการพัฒนาที่ไม่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (Wholly nonschool-based) เรียกว่า In-service training อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้มีการพัฒนาครูประจำการที่เป็น การบูรณาการระหว่าง 2 ลักษณะดังกล่าว และนิยมเรียกว่า In-service training (Gardner, 1994 อ้างถึงใน พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2554: 21) ดังแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 Continuum from In-service to On-service Training

ที่มา: Gardner, 1994 cited in Torsten Husen and T. Neville Postlethwaite: 5978

2.2 รูปแบบการสอนและโครงสร้างหลักสูตรสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์

รูปแบบการสอนและการจัดโครงสร้างหลักสูตรสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ของแต่ละประเทศแต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันขึ้นกับสภาพบริบทของสถาบัน เช่น บางประเทศไม่ได้อยู่ในระบบของมหาวิทยาลัย ดังตัวอย่างของสถาบันฝึกหัดครูใหม่ในประเทศอังกฤษ อินเดีย และอิสราเอล ซึ่งมีรูปแบบการสอนที่เน้นการสอนเนื้อหารายวิชาและวิชาชีพไปพร้อมๆ กัน และในหลักสูตรสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ การผลิตครูระดับมัธยมศึกษาจะจัดเนื้อหาต่อเนื่อง โดยเรียนเนื้อหารายวิชา ก่อนแล้วจึงฝึกประสบการณ์ภายหลัง แต่อย่างไรก็ตามโครงสร้างหลักสูตรสาขาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์โดยทั่วไปจะมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของรูปแบบการสอนและการจัดโครงสร้างของหลักสูตร (Ben-Peretz, 1994 อ้างถึงใน พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2554: 21 - 22) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) รูปแบบการสอน

รูปแบบการสอน การเตรียมครูก่อนประจำการในต่างประเทศ (Pre-service education of teacher) จะมี 3 รูปแบบ ได้แก่

1.1) รูปแบบเน้นการฝึกงาน (The Apprenticeship Model)

รูปแบบนี้เน้นการสอนภาคปฏิบัติ (Practical/On the job) โดยผู้ที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ (Successful practitioners)

1.2) รูปแบบเน้นหลักการเหตุผล (The Rationalist Model)

รูปแบบนี้เน้นการสอนหลักการเหตุผลที่จำเป็นสำหรับการพิจารณาตรวจสอบหรือพินิจพิเคราะห์ (Scrutiny) ในการทำงานของครูให้เป็นครูที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

1.3) รูปแบบเน้นการสะท้อนกลับหรือการไตร่ตรอง (The Reflective Model)

รูปแบบนี้เน้นการสอนกระบวนการสะท้อนกลับหรือการไตร่ตรอง ให้ครูเป็น Reflective practitioner ซึ่งประกอบด้วย 3 ระดับ คือ 1) การสะท้อนกลับของการปฏิบัติการของตนเองที่สัมพันธ์กับการใช้หลักการ 2) การสะท้อนกลับเกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักการที่นำมาใช้ 3) การตรวจสอบกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและค่านิยม ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข (Adjustment) การปฏิบัติการทางวิชาชีพ

2) โครงสร้างหลักสูตร

2.1) หลักสูตรเตรียมครูก่อนประจำการ (PRESET)

(1) ระยะเวลาหลักสูตร PRESET

หลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่เริ่มต้นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในหลายประเทศได้ลดลงอย่างรวดเร็ว หลักสูตรระดับปริญญาตรี (Baccalaureate degree) 4 ปี และ 5 ปี เป็นหลักสูตรที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

หลักสูตร 4 ปี มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ หลักสูตร 4 ปีต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตร 1+3 ปี คือ เรียนวิชาทั่วไป 1 ปี แล้วเข้าเรียนครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 3 ปี และหลักสูตร 2+2 ปี คือ เรียนวิชาทั่วไป 2 ปี แล้วเข้าเรียนครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 2 ปี

หลักสูตร 5 ปี มีแบบหลักสูตร 5 ปี ต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และแบบ 1 ปี ต่อจากปริญญาตรี 4 ปี เรียกว่าหลักสูตร 4+1 ปี หรือ Fifth-year program คือ เรียนปริญญาตรีด้านเนื้อหาวิชาที่จะสอน 4 ปี แล้วเรียนต่อหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 1 ปี (Gimmestad and Hall, 1994 อ้างถึงใน พงษ์ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2554: 21 - 22)

(2) องค์ประกอบหลักสูตร PRESET

องค์ประกอบหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์สำหรับการเตรียมครูก่อนประจำการ (Initial preparation of teachers) ส่วนใหญ่ประกอบด้วย 6 ส่วน (Domains) (Eraut, 1994 อ้างถึงใน พงษ์ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2554: 22 - 23) ดังต่อไปนี้

(2.1) การศึกษาทั่วไป (General Education/ GE): องค์ความรู้และทักษะซึ่งผู้เรียนระดับปริญญาจะต้องมีเพื่อเป็นพลเมืองที่มีการศึกษา (Educated citizen)

(2.2) ความรู้เนื้อหาวิชา (Content Knowledge/ CK): เนื้อหาวิชา (Subject matter) ที่จะสอนสำหรับสาขาประถมศึกษา อาจประกอบด้วยหลายวิชา (5 - 8 วิชา) เนื้อหาวิชาที่จะสอนสำหรับสาขามัธยมศึกษาตอนต้น อาจประกอบด้วย 2 วิชา ส่วนเนื้อหาวิชาที่จะสอนสำหรับสาขามัธยมศึกษาตอนปลายอาจประกอบด้วย 1 วิชา

(2.3) ความรู้วิชาครู (Pedagogical Knowledge/ PK): ความรู้และทักษะวิธีสอน เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน การใช้เทคโนโลยีในการสอน ประเด็นพหุวัฒนธรรมทางการศึกษา ความรู้ส่วนนี้อาจจำแนกเป็น ความรู้และทักษะทางวิชาชีพ (Professional studies) และความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานการศึกษา (Foundations of education studies)

(2.4) ความรู้ร่วมของวิชาครูและเนื้อหาวิชา (Pedagogical Content Knowledge: PCK) ความรู้และทักษะซึ่งครูที่มีความเชี่ยวชาญบูรณาการความรู้และทักษะ 3 ส่วนข้างต้นเข้าด้วยกัน รวมทั้งความสามารถในการวิเคราะห์ อธิบาย ยกตัวอย่างและแสดงให้ผู้เรียนเข้าใจโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และทักษะส่วนที่ 4 ค่อนข้างใหม่ สำหรับหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ และเป็นแนวคิดที่นำไปสู่การออกแบบหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

(2.5) การฝึกงาน (The practicum) การปฏิบัติการสอน (Practice teaching) เป็นประสบการณ์ภาคสนาม (Field-based experiences) ที่สำคัญของหลักสูตรการเตรียมครูก่อน

ประจำการของทุกประเทศ เพราะเป็นการเรียนรู้ภาคปฏิบัติในสถานการณ์จริงของโรงเรียน (Induction into school life)

(2.6) หลักสูตรแฝง (The hidden curriculum/the null curriculum) ประสบการณ์การเรียนรู้ที่สถาบันอุดมศึกษาจัดให้ผู้เรียนนอกเหนือจากวิชาเรียนในหลักสูตร อาจจัดในรูปของกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ถ่ายทอดหรือส่งต่อถึงผู้เรียนโดยใช้บริบทของสถาบันในลักษณะการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการหรือการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal learning)

2.2) หลักสูตรการพัฒนาครูประจำการ (INSET/ONSET)

หลักสูตรการพัฒนาครูประจำการ จำแนกได้ 4 ลักษณะ คือ

- (1) INSET สำหรับการยกระดับคุณวุฒิครู
- (2) INSET สำหรับการยกระดับคุณภาพครู
- (3) INSET พัฒนาครูเพื่อรองรับบทบาทใหม่ของผู้บริหารหรือครู
- (4) INSET พัฒนาครูเพื่อเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงหลักสูตร

กล่าวโดยสรุป ธรรมชาติและลักษณะของครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์เป็นศาสตร์เกี่ยวกับการสอน การจัดการศึกษา การเตรียมครูก่อนประจำการ และการพัฒนาครูประจำการ องค์ความรู้เฉพาะ (Specialized body of knowledge) ของครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ มี 2 ส่วน ส่วนแรกคือ ความรู้แบบดั้งเดิม คือ ความรู้วิชาครู (Pedagogical knowledge) ส่วนที่สอง คือ ความรู้ใหม่ที่เกิดจากบูรณาการของความรู้วิชาครูกับความรู้เนื้อหาวิชาที่ใช้สอน และความรู้ทั่วไปสำหรับการเป็นพลเมืองที่มีการศึกษา (Educated citizen)

2.3 มาตรฐานหลักสูตร มาตรฐานการผลิต และมาตรฐานบัณฑิตปริญญาทางการศึกษาที่คุรุสภา กำหนด

“คุรุสภา” ได้ประกาศเกณฑ์การรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาเพื่อการประกอบวิชาชีพ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 9 (7) และมาตรา 20 (1) แห่งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ประกอบกับมติคณะกรรมการคุรุสภา ในการประชุมครั้งที่ 13/2548 วันที่ 17 ตุลาคม 2548 คุรุสภาจึงกำหนดองค์ประกอบของมาตรฐานและเกณฑ์การรับรองปริญญาตรีทางการศึกษา (หลักสูตร 5 ปี) 3 มาตรฐาน (คุรุสภา, 2549) ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	16 ส.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	246436
เลขเรียกหนังสือ.....	

2.3.1 มาตรฐานหลักสูตร พิจารณาจากองค์ประกอบต่อไปนี้

2.3.1.1 โครงสร้างของหลักสูตร

มีจำนวนหน่วยกิตรวม ไม่น้อยกว่า 160 หน่วยกิต ประกอบด้วย

- (1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต
- (2) หมวดวิชาชีพครู ไม่น้อยกว่า 50 หน่วยกิต
- (3) หมวดวิชาเฉพาะด้าน ไม่น้อยกว่า 74 หน่วยกิต
- (4) หมวดวิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต

หมวดวิชาชีพครู ประกอบด้วยมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ดังต่อไปนี้

(1) ความรู้วิชาชีพครู ได้แก่

- (1.1) ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู
- (1.2) การพัฒนาหลักสูตร
- (1.3) การจัดการเรียนรู้
- (1.4) จิตวิทยาสำหรับครู
- (1.5) การวัดและประเมินผลการศึกษา
- (1.6) การบริหารจัดการในห้องเรียน
- (1.7) การวิจัยทางการศึกษา
- (1.8) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา
- (1.9) ความเป็นครู

(2) ประสบการณ์วิชาชีพครู ได้แก่

- (2.1) การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน
- (2.2) การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

(3) สมรรถนะ ได้แก่

- (3.1) ทักษะการจัดการเรียนรู้
- (3.2) ทักษะทางภาษาและการสื่อสาร
- (3.3) ทักษะกระบวนการคิด
- (3.4) ทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้
- (3.5) คุณธรรมและจริยธรรม
- (3.6) การใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- (3.7) การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม

มาตรฐานความรู้วิชาชีพครูที่กำหนดต้องประกอบด้วย สารความรู้ที่ทำให้เกิดสมรรถนะของครู ตามประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง สารความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษาตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

2.3.1.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

(1) กระบวนการร่างหลักสูตร

- (1.1) มีคณะกรรมการร่างหลักสูตร
- (1.2) มีองค์ประกอบของคณะกรรมการที่มาจากผู้เกี่ยวข้องด้านวิชาชีพครูและวิชาเนื้อหา
- (1.3) มีการวิพากษ์การจัดทำหลักสูตรจากบุคคลที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
- (1.4) มีรายงานกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

(2) คุณสมบัติของคณะกรรมการร่างหลักสูตร

- (2.1) มีคุณวุฒิตรงตามสาขา หรือ
- (2.2) มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง

(3) การพัฒนาหรือการปรับปรุงหลักสูตร

- (3.1) มีนโยบายในการพัฒนาหรือการปรับปรุงหลักสูตร
- (3.2) มีแผนงานที่ชัดเจนในการพัฒนาหรือการปรับปรุงหลักสูตร

2.3.2 มาตรฐานการผลิต พิจารณาจากองค์ประกอบต่อไปนี้

2.3.2.1 กระบวนการคัดเลือกนิสิตนักศึกษา

- (1) มีการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกนิสิตนักศึกษาตามเงื่อนไขของแต่ละสถาบัน
- (2) มีการคัดเลือกหรือสอบคัดเลือกนิสิตนักศึกษาอย่างเป็นระบบ
- (3) มีการสอบวัดหรือประเมินความรู้พื้นฐาน
- (4) มีการสอบวัดแนวความเป็นครู
- (5) มีการสอบสัมภาษณ์เพื่อประเมินคุณลักษณะความเป็นครู

2.3.2.2 คุณสมบัติของบุคคลที่รับผิดชอบ

- (1) อาจารย์ที่ปรึกษา

มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโท หรือดำรงตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนการเรียนหรือการจัดทำหลักสูตร

- (2) อาจารย์ผู้สอนวิชาชีพครู

มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโท หรือดำรงตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ หรือมีความเชี่ยวชาญในสาขาที่สอน โดยมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี

- (3) อาจารย์นิเทศก์ (อาจารย์ของสถาบันผลิตครู)
 - (3.1) มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโท หรือดำรงตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์
 - (3.2) มีทักษะการนิเทศ โดยมีประสบการณ์ในการนิเทศไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือ มีประสบการณ์ในการสอน 3 ปี
 - (3.3) มีคุณลักษณะที่เป็นแบบอย่างที่ดี
- (4) ครูพี่เลี้ยง (ครูผู้สอนของสถานศึกษาที่ผลิต นักศึกษาปฏิบัติการสอน)
 - (4.1) มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
 - (4.2) มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 3 ปี
 - (4.3) มีคุณลักษณะของความเป็นครู

2.3.2.3 ทรัพยากร

- (1) ห้องเรียน
 - (1.1) มีจำนวนเพียงพอ
 - (1.2) ลักษณะของห้องเรียนมีความเหมาะสม
 - (1.3) มีวัสดุ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้
- (2) ห้องปฏิบัติการ
 - (2.1) มีห้องปฏิบัติการที่ตรงกับสาขาที่เปิดสอน
 - (2.2) มีจำนวนเพียงพอ
 - (2.3) มีวัสดุ ครุภัณฑ์และอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการฝึกปฏิบัติ
- (3) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้
 - (3.1) มีห้องสมุดที่มีตำรา วารสารและเอกสารทางวิชาการอย่างเพียงพอ
 - (3.2) มีคอมพิวเตอร์และเครือข่ายสารสนเทศสืบค้นข้อมูล
 - (3.3) มีสื่อทัศนูปกรณ์อื่นๆ อย่างเพียงพอ

2.3.2.4 ระบบการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการ

- (1) การบริหารหลักสูตร
 - (1.1) มีคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ซึ่งมีองค์ประกอบครอบคลุมบุคคลที่เกี่ยวข้อง
 - (1.2) มีการกำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการอย่างชัดเจน ได้แก่
 - (1.2.1) การวางแผนการจัดการเรียนรู้ตลอดหลักสูตร
 - (1.2.2) การประเมินการเรียนรู้
 - (1.2.3) การพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตร

(1.2.4) การกำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

(1.2.5) การรายงานผลการปฏิบัติงาน

(1.3) มีการประเมินอาจารย์ผู้สอนอย่างเป็นระบบ

(1.4) มีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอน

(2) กระบวนการจัดการเรียนรู้

(2.1) มีแผนการจัดการเรียนรู้

(2.2) มีแนวการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

(3) การจัดการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

(3.1) มีเครือข่ายสถานศึกษาที่มีคุณสมบัติตามที่คณะกรรมการคຸຣຸສກຳກຳນົດ
สำหรับ การปฏิบัติการสอนของนิสิตนักศึกษา

(3.2) มีการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาสถานศึกษาที่เป็นเครือข่ายอย่างเป็นระบบ

(4) การจัดกิจกรรมเสริมความเป็นครู

(4.1) มีคณะกรรมการบริหารกิจกรรมเสริมความเป็นครู

(4.2) มีโครงการเสริมความเป็นครูตลอดหลักสูตร

(4.3) มีคู่มือการจัดการกิจกรรมการพัฒนาทักษะเสริมความเป็นครูให้แก่
นิสิตนักศึกษา

(4.4) มีการประเมินและติดตามผลโครงการเสริมความเป็นครู

(4.5) มีสมุดบันทึกหรือหลักฐานรายงานผลการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมความเป็นครู
ของนิสิต นักศึกษาตลอดหลักสูตร

2.3.2.5 การประกันคุณภาพการศึกษา

(1) มีคณะกรรมการรับผิดชอบการประกันคุณภาพการศึกษา

(2) มีการดำเนินกิจกรรมตามองค์ประกอบของการประกันคุณภาพการศึกษา

(3) มีรายงานการประกันคุณภาพการศึกษา

2.3.3 มาตรฐานบัณฑิต พิจารณาจากองค์ประกอบดังต่อไปนี้

2.3.3.1 ความรู้

(1) เรียนครบตามหลักสูตรที่ได้รับการรับรองจากคຸຣຸສກຳ

(2) ผ่านเกณฑ์การประเมินของสถาบันการผลิตครู

2.3.3.2 การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

(1) มีการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่มีคุณสมบัติตามที่คณะกรรมการคຸຣຸສກຳ
กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี

- (2) มีรายงานผลการผ่านเกณฑ์การประเมินการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพครูที่คุรุสภากำหนด ได้แก่
- (2.1) สามารถจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาเฉพาะ
 - (2.2) สามารถประเมินปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน
 - (2.3) สามารถทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน
 - (2.4) สามารถจัดทำรายงานผลการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน

2.3.3.3 การปฏิบัติตน

มีการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับความเป็นครู โดยมีผลการรับรองความประพฤติจากสถาบันการผลิตครู

2.3.3.4 การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครู

เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครู โดยมีหลักฐานที่แสดงการเข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์ที่กำหนดและผ่านการประเมินจากสถาบันการผลิตครู

สรุปได้ว่า “คุรุสภา” ได้กำหนดองค์ประกอบของมาตรฐานและเกณฑ์การรับรองปริญญาตรีทางการศึกษา (หลักสูตร 5 ปี) 3 มาตรฐาน คือ 1) มาตรฐานหลักสูตร ประกอบด้วย โครงสร้างของหลักสูตรกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 2) มาตรฐานการผลิต ประกอบด้วย กระบวนการคัดเลือกนิสิตนักศึกษา คุณสมบัติของบุคคลที่รับสมัคร ทักษะการ ระบบการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการ การประกันคุณภาพการศึกษา และ 3) มาตรฐานบัณฑิต ประกอบด้วย ความรู้ การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา การปฏิบัติตน และการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครู

2.4 มาตรฐานวิชาชีพครูของต่างประเทศ

ในปัจจุบัน มีหลายประเทศทั่วโลกที่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานวิชาชีพครู โดยส่วนใหญ่แล้ว จะมีการกำหนดมาตรฐาน 3 ด้าน (Kleinhenz and Ingvarson, 2007) ประกอบด้วย 1) ด้านมาตรฐานคุณภาพหลักสูตรครู (Accreditation standards for teacher preparation programmes) 2) มาตรฐานด้านใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ (Standards for state license) และ 3) มาตรฐานด้านคุณวุฒิและการปฏิบัติงานขั้นสูง (Standards for certification and recognition of advanced performance) การนำเสนอจำแนกเป็นรายประเทศ ดังนี้

2.4.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาในอดีตมีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครูแตกต่างกัน ขึ้นกับนโยบายด้านการศึกษาของมลรัฐ (Darling-Hammond, 2001 อ้างถึงใน Kleinhenz and Ingvarson, 2007: 44 - 48)

แต่ส่วนใหญ่กำหนดให้ครูต้องจบการศึกษาอย่างน้อยระดับปริญญาตรีสาขาครุหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง แต่เนื่องด้วยภาวะการขาดแคลนครู ทำให้มีความยืดหยุ่นในการรับครูเข้าสู่วิชาชีพ สำหรับผู้ที่ไม่จบสาขาครุ เช่นกำหนดให้ต้องมีการฝึกประสบการณ์ในวิชาชีพเพิ่มเติมตามระยะเวลาที่กำหนด เช่น 9 - 18 สัปดาห์ หรือมีการสอบเกี่ยวกับทักษะพื้นฐาน ความรู้ในเนื้อหารายวิชา ความรู้ทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับการสอนหรือความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาเฉพาะบางรายวิชา โดยออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเฉพาะของแต่ละมลรัฐ ใน ค.ศ. 1954 มีการก่อตั้ง The National Council for the Accreditation of Teacher Education (NCATE) เพื่อทำหน้าที่ในการประเมินและประกันคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรในระดับชาติ ต่อมาใน ค.ศ. 1987 ได้มีการก่อตั้ง The Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium (INTASC) เพื่อทำหน้าที่ในการเตรียมครู ออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และพัฒนาวิชาชีพแก่ครู และใน ค.ศ. 1992 INTASC ได้จัดทำแบบมาตรฐานการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพและพัฒนาครูใหม่ เพื่อเป็นแบบมาตรฐานสำหรับนำไปปรับใช้ในแต่ละมลรัฐ (Model Standards for Beginning Teacher Licensing and Development: A Resource for State Dialogue) ในขณะที่แต่ละมลรัฐจะมีหน่วยงานกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ หน่วยงานการประเมินและประกันคุณภาพของตนเอง

1) มาตรฐานวิชาชีพในหลักสูตรครู ประกอบด้วยมาตรฐาน 6 ด้าน คือ

มาตรฐาน 1 ความรู้ ทักษะและการปฏิบัติในวิชาชีพของผู้ที่จะเป็นครู (Candidate Knowledge, Skills, and Professional Dispositions) ผู้ที่จะเป็นครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา มีทักษะและความรู้ในหลักสูตร มีทักษะและความรู้ในวิชาชีพ และมีการปฏิบัติเชิงวิชาชีพที่ช่วยให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้ มีการประเมินที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีมาตรฐานวิชาชีพ มาตรฐานในระดับท้องถิ่น และในระดับชาติ

มาตรฐาน 2 ระบบการประเมินและการประเมินหน่วยงาน (Assessment System and Unit Evaluation) คณะวิชาต้องมีระบบการประเมิน มีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ผลที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของคณะวิชา ได้แก่ ผู้ที่จะเป็นครูและผลการเรียน มีหน่วยปฏิบัติการเพื่อประเมินและพัฒนาผลการศึกษาของผู้ที่จะเป็นครู คณะวิชา และหลักสูตรของคณะวิชา

มาตรฐาน 3 ประสบการณ์ภาคสนามและภาคปฏิบัติ (Field Experiences and Clinical Practice) คณะวิชาและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องจะต้องกำหนดการประเมินผลและนำไปใช้ในการประเมินภาคสนามและภาคปฏิบัติ จนกระทั่งผู้ที่จะเป็นครูพัฒนาและแสดงให้เห็นถึงความรู้ ทักษะและการปฏิบัติในวิชาชีพที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้

มาตรฐาน 4 ความหลากหลาย (Diversity) คณะจะต้องกำหนดการประเมินหลักสูตรนำไปใช้ในการประเมิน และมีการเตรียมการให้ประสบการณ์ผู้ที่จะเป็นครู เพื่อให้สามารถแสดงให้เห็นเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะและการปฏิบัติในวิชาชีพที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้

มีการประเมินที่แสดงให้เห็นว่าผู้ที่จะเป็นครูมีความชำนาญอย่างหลากหลาย ประสบการณ์ที่จัดเตรียมให้ผู้ที่จะเป็นครูจะต้องเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากปฏิบัติงานกับนักเรียนหลายหลายกลุ่มทั้งในเด็กเล็กและเด็กโต

มาตรฐาน 5 คุณภาพของคณะวิชา ผลการดำเนินงานและการพัฒนา (Faculty Qualifications, Performance, and Development) คณะวิชาต้องมีคุณภาพ เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีที่สุดในด้านวิชาการ การบริการและการสอน รวมทั้งการประเมินประสิทธิภาพของตนในด้านที่เกี่ยวข้องกับการผลการศึกษาของผู้ที่จะเป็นครู ต้องมีความร่วมมือกับโรงเรียน มีการประเมินผลการดำเนินงานของคณะวิชาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาชีพอย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน 6 การบริหารหน่วยงานและทรัพยากร (Unit Governance and Resources) คณะวิชาต้องมีความสามารถในการเป็นผู้นำ มีอำนาจหน้าที่ งบประมาณ บุคลากรและทรัพยากร รวมทั้งทรัพยากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้ที่จะเป็นครู เพื่อให้ผู้ที่จะเป็นครูมีมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในวิชาชีพมาตรฐานของรัฐและของประเทศ

ใน ค.ศ. 2007 The National Council for Accreditation of Teacher Education (NCATE, 2008) ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานวิชาชีพในหลักสูตรครูเพื่อเป็นการประกันคุณภาพของหลักสูตรซึ่งยังคงประกอบด้วยมาตรฐาน 6 ด้าน ดังนี้

2) **มาตรฐานวิชาชีพสำหรับครูใหม่** ที่กำหนดโดย INTASC (1992) เป็นมาตรฐานในระดับชาติ มีสมาชิกที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานด้านการศึกษามากกว่า 30 มลรัฐ เพื่อร่วมกันในการพัฒนาการศึกษา 4 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสอนระหว่างมลรัฐ 2) ด้านหลักสูตรครู 3) เทคนิคการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และ 4) หลักสูตรใหม่สำหรับพัฒนาวิชาชีพครู ใน ค.ศ. 1992 INTASC ได้เผยแพร่หนังสือ The Model Standards for Beginning Teacher Licensing and Development: A Resource for State Dialogue สำหรับนำไปปรับใช้ในมลรัฐต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 10 ประการที่ครูต้องรู้และปฏิบัติ เพื่อใช้ในการประเมินการปฏิบัติงานของครูและการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งต่อมาได้นำหลักการ 10 ประการมาใช้ในการกำหนดเป็น "ตัวแบบมาตรฐานในการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ" ในรายวิชาต่างๆ เช่น เลขคณิต ภาษา และภาษาต่างประเทศ เป็นต้น ตัวแบบมาตรฐานมีรายละเอียดขององค์ประกอบหลักที่สำคัญ 10 ประการ ดังนี้

องค์ประกอบหลักข้อ 1 ครูเข้าใจกรอบแนวคิดสำคัญ เครื่องมือที่ใช้แสวงหาความรู้ และโครงสร้างในสาขาที่ตนสอนและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะทำให้สาระสำคัญต่างๆ ในรายวิชามีความหมายต่อผู้เรียน

องค์ประกอบหลักข้อ 2 ครูเข้าใจวิถีที่เด็กเรียนและพัฒนา และสามารถสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านสติปัญญา สังคมและการพัฒนาความเป็นบุคคลของผู้เรียน

องค์ประกอบหลักข้อ 3 ครูมีความรู้ความเข้าใจถึงความแตกต่างในวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนและสร้างสรรค์การสอนที่ให้โอกาสแก่นักเรียนที่ปรับให้เหมาะสมกับความหลากหลายของนักเรียน

องค์ประกอบหลักข้อ 4 ครูเข้าใจและใช้กลยุทธ์การสอนที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นการพัฒนาคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาและทักษะการปฏิบัติงานของนักเรียน

องค์ประกอบหลักข้อ 5 ครูใช้ความเข้าใจเรื่องแรงจูงใจของบุคคลและกลุ่มและเรื่องพฤติกรรมเพื่อสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่กระตุ้นการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเชิงบวก การผูกพันในการเรียนรู้เชิงรุกและการจูงใจตนเองของผู้เรียน

องค์ประกอบหลักข้อ 6 ครูใช้ความรู้เรื่องการสื่อสารด้วยการพูด ไม่ใช้การพูด และใช้เทคนิคการสื่อสารด้วยสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมแสวงหาความรู้เชิงรุก มีความร่วมมือและสนับสนุนการมีปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน

องค์ประกอบหลักข้อ 7 ครูวางแผนการสอนโดยมีความรู้ในเนื้อหารายวิชานักเรียน ชุมชน และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นฐาน

องค์ประกอบหลักข้อ 8 ครูเข้าใจและใช้กลยุทธ์การประเมินเพื่อประเมินผลและเพื่อให้แน่ใจว่ามีการพัฒนาสติปัญญา สังคมและกายภาพของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบหลักข้อ 9 ครูคือผู้ฝึกซึ่งมีการสะท้อนผล เป็นผู้ทำการประเมินผลในการเลือกและในการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง (นักเรียน พ่อแม่และผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ ในชุมชนการเรียนรู้) และเป็นผู้ที่แสวงหาโอกาสในการก้าวหน้าในเชิงวิชาชีพอย่างกระตือรือร้น

องค์ประกอบหลักข้อ 10 ครูสนับสนุนความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน พ่อแม่และองค์กรในชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการมีสุขภาพของนักเรียน

2.4.2 กลุ่มประเทศในทวีปยุโรป

กลุ่มประเทศในทวีปยุโรปได้มีแนวคิดที่จะจัดทำกรอบมาตรฐานวิชาชีพโดย The European Commission Education and Culture (2008) ใน ค.ศ. 2005 ระยะแรกมีประเทศสมาชิกร่วมดำเนินการ 25 ประเทศ เพื่อให้การศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามีมาตรฐานเดียวกัน ประชากรมีความรู้ ทักษะและความสามารถที่เชื่อถือได้เช่นเดียวกันทั่วทวีปยุโรป สามารถแลกเปลี่ยนและเคลื่อนย้ายการศึกษาและการทำงานได้ทุกประเทศทั่วทวีปยุโรป เรียก "The European Credit Transfer and Accumulation System" ปัจจุบันมีประเทศสมาชิก 44 ประเทศ

กรอบมาตรฐานวิชาชีพที่จัดทำขึ้นเป็นกรอบมาตรฐานวิชาชีพเพื่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืน “The European Qualifications Framework for Life Long Learning (EQF)” ซึ่งเป็นกรอบมาตรฐานพหุระดับประกอบด้วยหลักการร่วม (Common principles) และความสามารถที่สำคัญในวิชาชีพ สำหรับกรอบมาตรฐานวิชาชีพครูของกลุ่มประเทศในทวีปยุโรปมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) หลักการร่วม (Common principles) มี 4 ประการ ได้แก่

1.1) วิชาชีพมีคุณภาพดี (A well-qualified profession) ระบบการศึกษามีคุณภาพสูง ประกอบด้วย ครูทุกคนได้รับการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่ทำงานด้านสายอาชีพควรมีคุณวุฒิตรงสาขาที่สอน ครูทุกคนควรมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2) วิชาชีพในบริบทของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (A profession placed within the context of lifelong learning) ครูควรได้รับการสนับสนุนให้มีการพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ครูและหน่วยงานที่สังกัดควรให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ใหม่

1.3) วิชาชีพที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง (A mobile profession) การเปลี่ยนแปลงควรเป็นองค์ประกอบสำคัญในขั้นต้นและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดหลักสูตร ครูควรได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ของยุโรป และใช้เวลาในการทำงานหรือศึกษาในประเทศอื่นๆ ของยุโรป เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามเป้าหมายของวิชาชีพ ทำให้เป็นที่รู้จักในประเทศอื่นๆ และประเทศของตน ครูควรมีโอกาสในการเคลื่อนย้ายไปทำงานในตำแหน่งอื่นหรือในหน้าที่อื่นด้านการศึกษา

1.4) วิชาชีพบนพื้นฐานการเป็นหุ้นส่วน (A profession based on partnerships) สถาบันที่จัดการศึกษาหลักสูตรครูควรให้ครูได้ปฏิบัติงานในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนกับโรงเรียน ห้องฝึก แหล่งฝึกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ

2) ความสามารถที่สำคัญของครู (The key competences) การสอนและการจัดการศึกษาหลักสูตรครู ควรผนวกเข้ากับไปกับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมความรู้ และรับรู้ถึงบริบททางสังคม ครูควรมีความสามารถดังนี้

2.1) ทำงานกับผู้อื่น การทำงานในวิชาชีพควรอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าทางสังคม รวมทั้งการส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนทุกคน ครูจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการและแสดงออกอย่างมั่นใจเมื่อทำงานร่วมกับผู้อื่น

2.2) ทำงานโดยใช้ความรู้ เทคโนโลยีและสารสนเทศ ครูควรมีความสามารถในการทำงานโดยใช้ความรู้ที่หลากหลาย การศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนด้านวิชาชีพ ควรทำให้ครูสามารถเข้าถึงการวิเคราะห์ ใช้เหตุผล สะท้อนและถ่ายทอดความรู้ ใช้สารสนเทศตามที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3) **ทำงานร่วมกับสังคมและอยู่ในสังคม** ครูควรมีส่วนในการเตรียมตัวผู้เรียน ให้มีความรับผิดชอบต่อบทบาทในฐานะพลเมืองยุโรป ควรจะส่งเสริมให้มีความเคลื่อนไหวและมีส่วนร่วมในยุโรป ส่งเสริมให้มีการยอมรับและมีความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2.4.3 ประเทศอังกฤษ เวลส์และไอร์แลนด์เหนือ

ประเทศอังกฤษ เวลส์และไอร์แลนด์เหนือมีการกำหนดกรอบมาตรฐานวิชาชีพครู (Professional Standards for Teachers in England, Wales and Northern Ireland) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือมาตรฐานด้านคุณวุฒิครู และส่วนที่สองคือกรอบมาตรฐานวิชาชีพครู (Training and Development Agency for Schools, 2007) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **มาตรฐานด้านคุณวุฒิครู** แบ่งครูตามคุณวุฒิทางวิชาชีพเป็น 5 ระดับ จากชั้นต่ำไปชั้นสูง ครูที่มีมาตรฐานความสามารถทางวิชาชีพชั้นสูงจะต้องมีมาตรฐานความสามารถในชั้นต่ำกว่าด้วย ดังนี้

1.1) ครูใหม่ (The award of qualified teacher status: QTS, Q) หมายถึง ครูที่เพิ่งจบการศึกษา ยังไม่มีประสบการณ์ในวิชาชีพ

1.2) ครูผู้มีความสามารถระดับสำคัญ (Teacher on the main scale: Core, C) หมายถึง ครูที่ได้รับการฝึกฝนประสบการณ์ทางวิชาชีพครูตามระยะเวลาที่กำหนด (Induction period) และมีความสามารถตามมาตรฐานหลักทางวิชาชีพ (Core standards) 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านคุณลักษณะทางวิชาชีพ ด้านความรู้และความเข้าใจ และด้านทักษะทางวิชาชีพ

1.3) ครูผู้ชำนาญการในวิชาชีพ (Teacher on the upper pay scale: Post Threshold Teacher, P) หมายถึง ครูที่มีความสามารถตามมาตรฐานหลักทางวิชาชีพ (Core standards) ทั้ง 3 มาตรฐานอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

1.4) ครูชั้นเยี่ยม (Excellence teacher: E) หมายถึง ครูผู้ที่มีประสบการณ์วิชาชีพและครูผู้ชำนาญการในวิชาชีพด้วย

1.5) ครูผู้มีทักษะวิชาชีพขั้นสูง (Advanced Skills teachers: ASTs, A) หมายถึง ครูที่มีคุณสมบัติของครูตามมาตรฐานทางวิชาชีพ ในระดับ C ระดับ P และ ระดับ E

2) กรอบมาตรฐานวิชาชีพครู แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

2.1) มาตรฐานด้านคุณลักษณะทางวิชาชีพ (Professional attributes)

2.2) มาตรฐานด้านความรู้และความเข้าใจ (Professional knowledge and understanding)

2.3) มาตรฐานด้านทักษะทางวิชาชีพ (Professional skills)

2.4.4 ประเทศออสเตรเลีย

ในเบื้องต้นกำหนดไว้ว่า ผู้ที่จบหลักสูตรครูจะต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้และสามารถคิดคำนวณตามเกณฑ์มาตรฐาน (Ferrari, 2007) ใน ค.ศ. 2003 MCEETYA ได้ให้การรับรองกรอบมาตรฐานวิชาชีพครู (National Framework for Professional Standards for Teaching) อย่างเป็นทางการ และใน ค.ศ. 2006 The Australasian Forum of Teacher Registration and Accreditation Authorities (AFTRAA) ได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพและแนวทางการพัฒนาครูปริญญา (The Professional Standards for Graduates or the Professional Standards and Guidelines) สำหรับการวัดมาตรฐานด้านการสอน ด้านคุณวุฒิ ด้านความสามารถภาษาอังกฤษ และด้านประสบการณ์วิชาชีพในหลักสูตรครู (The Ministerial Council on Education, Employment, Training and Youth Affairs: MCEETYA, 2003; Victorian Institute of Teaching, 2007)

กรอบมาตรฐานวิชาชีพครูที่กำหนดขึ้นแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือคุณวุฒิในวิชาชีพ (Career dimensions) ที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าในการทำงานในอาชีพครู ส่วนที่สองคือ มาตรฐานคุณลักษณะในวิชาชีพ (Attributes of standards)

1) **คุณวุฒิในวิชาชีพ (Career dimensions)** มีการกำหนดระดับความก้าวหน้าในเส้นทางการทำงานในสายอาชีพครู เนื่องจากผู้ที่ทำงานครูอาจไม่ได้จบการศึกษาในหลักสูตรครูโดยตรง แต่มีประสบการณ์จากการทำงานครูและได้รับการเตรียมตัวเข้าสู่วิชาชีพครู จึงแบ่งระดับคุณวุฒิออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) ครูปริญญา (Graduation) 2) ครูที่มีความสามารถ (Competence) 3) ครูที่มีความเชี่ยวชาญ (Accomplishment) และ 4) ครูผู้นำ (Leadership)

2) **มาตรฐานคุณลักษณะในวิชาชีพ (Attributes of standards)** กำหนดไว้ 3 ด้าน จำนวน 8 มาตรฐาน ดังนี้

2.1) **มาตรฐานด้านความรู้วิชาชีพ (Professional knowledge)** ในขอบเขตเนื้อหาทางการศึกษาที่ใช้เวลา 4 ปี ประกอบด้วยการฝึกประสบการณ์ก่อนอย่างน้อย 1 ปี และมีการศึกษาวิชาเฉพาะ

2.2) **มาตรฐานด้านการปฏิบัติวิชาชีพ (Professional practice)** ในเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษาที่มีการฝึกประสบการณ์ก่อน ภายใต้การดูแลของผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ

2.3) **มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมในวิชาชีพ (Professional engagement)** ในเนื้อหาของการศึกษาวิชาชีพ

2.4.5 ประเทศแอฟริกาใต้

การกำหนดกรอบมาตรฐานของแอฟริกาใต้ จะดำเนินการตามแนวทางของประเทศอังกฤษ ไอร์แลนด์และสกอตแลนด์ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ใน ค.ศ. 1980s - 1990s ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสามารถการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์เป็นฐาน (Outcomes-based education) การจัดทำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพครู มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เป็นส่วนหนึ่งของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับชาติ 2) พัฒนาคุณวุฒิและมาตรฐานวิชาชีพครู และ 3) เป็นส่วนหนึ่งของระบบการประกันคุณภาพ (Keevy, et al., 2008)

กรอบมาตรฐานวิชาชีพครูกำหนดคุณสมบัติของครูวิชาชีพเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้สำหรับผู้จบหลักสูตรครูในระดับปริญญาตรี แบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบที่สะท้อนการทำงานของผู้ที่อยู่ในวิชาชีพครู เป็นบรรทัดฐานและมาตรฐาน (Norms and Standards for Educators) สำหรับผู้ที่อยู่ในวิชาชีพครูนั่นเอง ซึ่งจะบูรณาการเกี่ยวกับ 1) เป็นสื่อกลางการเรียนรู้ 2) เป็นผู้แปลความ ออกแบบหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ 3) เป็นผู้นำ ผู้จัดการและผู้บริหาร 4) นักวิชาการ นักวิจัยและผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิต 5) บทบาทชุมชน พลเมือง 6) ผู้ประเมิน 7) สาขาการเรียนรู้ รายวิชา หลักสูตร ความชำนาญเฉพาะทาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถเกี่ยวกับการเรียนรู้พื้นฐาน เน้นบทบาทนักวิชาการ นักวิจัย และผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิต แต่อย่างไรก็ตามต้องอ้างอิงถึงการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารและการคิดคำนวณในบทบาทของการเป็นสื่อกลางการเรียนรู้ การประเมินและการบริหารจัดการ

องค์ประกอบที่ 2 ความสามารถเกี่ยวกับรายวิชาและเนื้อหาที่สอน เน้นบทบาทด้านการแปลความหมายและออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้และสื่อการสอน บทบาทสื่อกลางการเรียนรู้ และบทบาทพิเศษอื่นๆ

องค์ประกอบที่ 3 ความสามารถเกี่ยวกับกระบวนการสอนและการเรียนรู้ เน้นการบูรณาการบทบาท 3 ด้าน ดังนี้

1) ความเชี่ยวชาญในสาขา ผู้ที่จะจบการศึกษาต้องแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการคิดสรร การใช้และปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การสอนและการเรียนรู้ที่เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน และตามสภาพแวดล้อม

2) ความสามารถในการบริหารจัดการ ได้แก่ การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และส่งเสริมผู้เรียนด้วยวิธีการที่ทำให้ตอบสนองได้รวดเร็ว การกระตุ้น มีความเสมอภาคและจัดการเป็นอย่างดี

3) ความสามารถในการกำกับ ติดตาม และประเมินเกี่ยวกับความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลที่จำเพาะเจาะจงของผู้เรียน

2.5 กฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพครู

ประเทศไทยมีกฎหมายสำหรับครูและข้าราชการครูรวม 2 ฉบับ และมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูอีก 3 ฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

2.5.1 พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488

กฎหมายฉบับนี้มีหลักการสำคัญ (จรรยาพร ธรณินทร์, 2546) คือแก้ไขพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 ให้เป็นกฎหมายว่าด้วยสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา และกำหนดให้มีองค์กรเกี่ยวกับวิชาชีพครู 2 องค์กร ได้แก่ 1) สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกว่า ครูสภา มีฐานะเป็นนิติบุคคล อยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา ตามมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ 2) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา มีฐานะเป็นนิติบุคคล อยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของกระทรวง รวมทั้งบริหารจัดการองค์การค้ำของครูสภา

2.5.1.1 สาระสำคัญของครูสภา

วัตถุประสงค์ของครูสภา (มาตรา 8) ได้แก่ 1) กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาต กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพ 2) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาวิชาชีพ และ 3) ประสานส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ

2.5.1.2 อำนาจหน้าที่ของครูสภา (มาตรา 9)

ครูสภามีหน้าที่ 1) กำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ 2) ควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา 3) ออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพ 4) พักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาต 5) สนับสนุนและพัฒนาวิชาชีพ 6) ยกย่องและผดุงเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา 7) รับรองปริญญา ประกาศนียบัตรหรือวุฒิบัตรของสถาบันต่างๆ ตามมาตรฐานวิชาชีพ 8) รับรองความรู้ประสบการณ์ในการประกอบวิชาชีพ 9) ส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ 10) เป็นตัวแทนผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของประเทศไทย 11) ออกข้อบังคับครูสภาว่าด้วย (ก) การกำหนดลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 13 (ข) การออกใบอนุญาตอายุใบอนุญาต การพักใช้ใบอนุญาต การเพิกถอนใบอนุญาต และการรับรองความรู้ ประสบการณ์ทางวิชาชีพ (ค) หลักเกณฑ์และวิธีการในการขอรับใบอนุญาต (ง) คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอรับใบอนุญาต (จ) จรรยาบรรณของวิชาชีพและการประพฤติผิดจรรยาบรรณ (ฉ) มาตรฐานวิชาชีพ (ช) วิธีการสรรหา การเลือก การเลือกตั้ง และการแต่งตั้งคณะกรรมการครูสภาและคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ (ซ) องค์ประกอบ หลักเกณฑ์ วิธีการคัดเลือกคณะกรรมการสรรหา

(ณ) หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาเลขาธิการคุรุสภา และ (ญ) การใดๆ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ 12) ให้คำปรึกษาหรือเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาวิชาชีพ 13) ให้คำแนะนำหรือเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ หรือการออกกฎกระทรวง ระเบียบ 14) กำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อกระทำการใดๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคุรุสภา และ 15) ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคุรุสภา

2.5.1.3 กำหนดให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพควบคุม

ตามพระราชบัญญัตินี้ การกำหนดวิชาชีพให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ห้ามมิให้ผู้ใดประกอบวิชาชีพควบคุมโดยไม่ได้รับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ โดยกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอรับใบอนุญาต (มาตรา 44) ดังนี้

2.5.1.4 คุณสมบัติ คือ 1) มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ 2) มีวุฒิปริญญาทางการศึกษา หรือเทียบเท่า 3) ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาเป็นเวลา ไม่น้อยกว่าหนึ่งปีและผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอน

2.5.1.5 ลักษณะต้องห้าม คือ 1) เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดี 2) เป็นคนไร้ความสามารถ และ 3) เคยต้องโทษจำคุกในคดีที่คุรุสภาเห็นว่าอาจนำมา ซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

2.5.1.6 การขอรับใบอนุญาต

การออกใบอนุญาต การกำหนดอายุใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การขอรับใบแทน ใบอนุญาต และการออกใบแทนใบอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในข้อบังคับของคุรุสภา (มาตรา 45) ผู้ขอรับใบอนุญาต ขอต่ออายุใบอนุญาต ซึ่งคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพพิจารณา วินิจฉัยไม่ออกใบอนุญาต ไม่ต่ออายุใบอนุญาตตามวรรคหนึ่ง อาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อ คณะกรรมการคุรุสภาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับการแจ้ง

2.5.1.7 การประกอบวิชาชีพ

มีข้อกำหนด 1) ห้ามมิให้ผู้ใดแสดงด้วยวิธีใดๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจว่าตนมีสิทธิหรือพร้อมจะ ประกอบวิชาชีพโดยไม่ได้รับใบอนุญาตจากคุรุสภา และห้ามมิให้สถานศึกษารับผู้ไม่ได้รับใบอนุญาต เข้าประกอบวิชาชีพควบคุมในสถานศึกษา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากคุรุสภา 2) ผู้ซึ่งได้รับใบอนุญาต ต้องประกอบวิชาชีพภายใต้ข้อบังคับของคุรุสภา (มาตรา 47) 3) ผู้ซึ่งได้รับใบอนุญาตต้องประพฤติตน ตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพตามข้อบังคับของคุรุสภา (มาตรา 48) 4) ห้ามมิให้ผู้ได้รับ ใบอนุญาตซึ่งอยู่ในระหว่างถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาตผู้ใดประกอบวิชาชีพควบคุมหรือแสดงด้วยวิธีใดๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจว่าตนมีสิทธิหรือพร้อมจะประกอบวิชาชีพควบคุมนับแต่วันที่ทราบคำสั่งพักใช้ใบอนุญาต นั้น (มาตรา 56)

2.5.1.8 มาตรฐานวิชาชีพ (มาตรา 49)

ประกอบด้วย 1) มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ 2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน และ 3) มาตรฐานการปฏิบัติตน การกำหนดระดับคุณภาพของมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามข้อบังคับของคุรุสภา

2.5.1.9 จรรยาบรรณของวิชาชีพ (มาตรา 50)

ประกอบด้วย 1) จรรยาบรรณต่อตนเอง 2) จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ 3) จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ 4) จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และ 5) จรรยาบรรณต่อสังคม

2.5.1.10 สาระสำคัญเกี่ยวกับคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพ สิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่นของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา 2) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของกระทรวงในเรื่องสื่อการเรียนการสอนและเรื่องอื่นที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา และ 4) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการดำเนินงานด้านสวัสดิการ สวัสดิภาพ และผดุงเกียรติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (มาตรา 63) ได้แก่ 1) ดำเนินงานด้านสวัสดิการ สวัสดิภาพ สิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่นของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา 2) ผดุงเกียรติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา 3) ส่งเสริมให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้รับสวัสดิการต่างๆ 4) ให้คำแนะนำในเรื่องการส่งเสริมสวัสดิการ สิทธิประโยชน์และความมั่นคงของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาแก่นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5) ดำเนินงานและบริหารจัดการองค์การจัดหาผลประโยชน์ของสำนักงานฯ 6) ออกข้อบังคับและหลักเกณฑ์ในการดำเนินกิจการ 7) แต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการ หรือมอบหมายให้กรรมการส่งเสริมสวัสดิการฯ เพื่อกระทำการใดๆ แทน 8) สรรหาและแต่งตั้งเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา และ 9) ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

2.5.2 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูกำหนดให้มีคณะกรรมการข้าราชการครูทำหน้าที่บริหารงานบุคคลของข้าราชการครู (ดิเรก พรสีมา และคณะ, 2546) โดยเฉพาะคณะกรรมการข้าราชการครูมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายการบริหารงานบุคคลและการจัดระบบราชการในหน่วยงานทางการศึกษา

2) ออก กฏ ก.ค. และระเบียบเพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ กฏ ก.ค.เมื่อได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

3) ตีความและวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ มติของ ก.ค. เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้ว ให้ใช้บังคับได้

4) ควบคุม ดูแล ตรวจสอบ แนะนำชี้แจง เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาและกรมปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ในการนี้ให้มีอำนาจเรียกเอกสารและหลักฐานจากหน่วยงานทางการศึกษาและกรม ให้ผู้แทนหน่วยงานทางการศึกษาและกรม ข้าราชการหรือบุคคลใดมาชี้แจงข้อเท็จจริงและให้มีอำนาจออกระเบียบให้หน่วยงานทางการศึกษาและกรมรายงานเกี่ยวกับการสอบ การบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การดำเนินการทางวินัย และการออกจากราชการ ตลอดจนรายงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่ง และเกี่ยวกับทะเบียนประวัติของข้าราชการครูไปยัง ก.ค.

5) รายงานนายกรัฐมนตรีในกรณีที่ปรากฏว่าหน่วยงานทางการศึกษา กรม อ.กค.กรม หรือ อ.ก.ค.จังหวัดใด หรือผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้หรือปฏิบัติการโดยไม่เหมาะสม เพื่อนายกรัฐมนตรีจะได้สั่งการต่อไป

6) รักษาทะเบียนประวัติข้าราชการครู

7) รับรองคุณวุฒิของผู้ได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ เพื่อประโยชน์ในการบรรจุและแต่งตั้งข้าราชการครู และกำหนดอัตราเงินเดือนที่ควรได้รับ โดยคำนึงถึงอัตราเงินเดือนตามที่คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำหนดสำหรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพเดียวกัน

8) กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

9) ปฏิบัติการอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

กล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 มีเจตนาต้องการให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง ต้องการเห็นผู้ประกอบวิชาชีพครูมีความขยันอดทน เสียสละ ตั้งใจอบรมสั่งสอน พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และเป็นแบบฉบับที่ดีให้แก่ศิษย์ ทั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากจรรยาบรรณครูทั้ง 11 ข้อที่ประกาศใช้ภายใต้บทบัญญัติพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 และวินัยข้าราชการครูที่ปรากฏในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 (ดิเรกพรสีมา และคณะ, 2546)

2.5.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 81 กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษา อบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้า วิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 80 (3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและ สังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนา คุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝัง ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นใน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.5.4 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 ว่าด้วย ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา มีมาตราที่กำหนดไว้ดังนี้

มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์และ บุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับ และประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มี ความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการ อย่างต่อเนื่อง

รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทาง การศึกษาอย่างเพียงพอ

มาตรา 53 ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษามีฐานะเป็น องค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐาน วิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและ จรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา

ให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐ และเอกชนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด

การจัดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากร ทางการศึกษาอื่น

คุณสมบัติ หลักเกณฑ์และวิธีการในการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพให้ เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ความในวรรคสองไม่ใช้บังคับแก่บุคลากรทางการศึกษาที่จัดการศึกษาตามอัยยาศัย สถานศึกษาตามมาตรา 18 (3) ผู้บริหารการศึกษาระดับเหนือเขตพื้นที่การศึกษาและวิทยาการพิเศษทางการศึกษา

ความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่คณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญา

มาตรา 54 ให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐและระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูโดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 55 ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์ เกื้อกูลอื่นสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ

ให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 56 การผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนามาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.5.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับประเทศในระยะปานกลางที่มีการประกาศใช้ทุกๆ ระยะ 5 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะมีการกล่าวถึงแผนการศึกษาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2506 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยดังนี้

2.5.5.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509)

มีเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสนองรับความต้องการในด้านกำลังคนของประเทศในระยะ 10 - 15 ปี ชำงหน้า มีนโยบายการพัฒนาการศึกษา 4 ประการ คือ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2507 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

1) เพื่อให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงกัน และให้มีมาตรฐานการศึกษาสูงขึ้นโดยรัฐจะพยายามปรับปรุงและขยายการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 - ป.4) ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเพิ่มระดับการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี ให้ทั่วประเทศภายในระยะเวลาอันเหมาะสม

2) เพื่อขยายและปรับปรุงการศึกษาระดับกลาง ทั้งในด้านสามัญและอาชีวศึกษาให้เป็นรากฐานในการสร้างกำลังแรงงานในแขนงอาชีพต่างๆ ให้ทันความต้องการอันรีบด่วนของประเทศ ในด้านการศึกษาสามัญ จะปรับปรุงมาตรฐานชั้นมัธยมศึกษา ในด้านอาชีวศึกษา จะปรับปรุงมาตรฐานการอาชีวศึกษาให้สูงขึ้น พร้อมทั้งขยายการอาชีวศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการทางเศรษฐกิจของประเทศและจะส่งเสริมโรงเรียนเอกชนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น

3) เพื่อผลิตครูอาจารย์ให้เพียงพอับความต้องการ ส่งเสริมคุณวุฒิกูให้เข้าระดับมาตรฐาน ส่งเสริมการผลิตครูอาชีวศึกษา ให้ทันกับการขยายตัวด้านอาชีวศึกษา เพื่อเป็นรากฐานส่งเสริมให้มีการผลิตกำลังคนใช้ในการพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศให้มากพอับความต้องการ

4) เพื่อส่งเสริมอุดมศึกษาให้สามารถผลิตนักศึกษาในอาชีพแขนงต่างๆ ให้เพียงพอับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ขยายการศึกษาระดับสูงไปยังส่วนภูมิภาคต่างๆ โดยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในภาคต่างๆ ขึ้น โดยตั้งแผนกวิชาและวางหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการในส่วนภูมิภาคนั้นๆ

2.5.5.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2514)

นโยบายในการพัฒนาการศึกษาในระยะของแผนฯ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) มีดังนี้

1) จัดการศึกษาให้สัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยคำนึงถึงความต้องการด้านกำลังคน ตลอดจนความรู้และเทคนิคในการพัฒนาสาขาต่างๆ

2) จัดและขยายการศึกษาภาคบังคับ ให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นอันดับแรก จัดดูแลการศึกษาระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้ได้สัดส่วนกับประชากรด้วย โดยเร่งรัดในด้านคุณภาพการศึกษาในส่วนภูมิภาคให้ใกล้เคียงกับส่วนกลางมากขึ้น

3) ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและแก้ไขปัญหามีอยู่ด้วยมาตรการอันเหมาะสม และยกระดับมาตรฐานการศึกษาของชาติให้สูงขึ้น มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแก้ปัญหาเด็กตกชั้น เด็กตกหล่น เด็กยากจน และการศึกษาในถิ่นทุรกันดาร

4) ส่งเสริมการศึกษาในโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

2.5.5.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - พ.ศ. 2519)

มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อมีบทบาทในการเพิ่มกำลังผลิตของชาติ เพื่อเป็นการสร้างเสถียรภาพและความร่มเย็นให้แก่สังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2514 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

- 1) ปรับปรุงการศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศพร้อมทั้งคำนึงถึงการปลูกฝังพลเมืองให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ
- 2) ส่งเสริมการศึกษาวิชาสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- 3) ส่งเสริมการศึกษาด้านเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศ
- 4) ขยายและปรับปรุงด้านการประถมศึกษาภาคบังคับ ประถมต้นและประถมปลาย ให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรวัยเรียน และเน้นหลักการขยายการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนระดับกลาง และระดับสูง
- 5) เร่งการผลิตครูให้เพียงพอกับความต้องการ และส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นกึ่งนิตย
- 6) ส่งเสริมความเสมอภาคในการศึกษา ด้วยการปรับปรุงและขยายการศึกษาในส่วนภูมิภาค เร่งรัดให้การศึกษานี้เหมาะสมแก่ประชาชนตามท้องถิ่น โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ
- 7) ส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนในการจัดการศึกษาในอัตราส่วนและวิถีทางที่เหมาะสม และหามาตรการส่งเสริมให้มีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสถาบันการศึกษากับสถาบันอื่นๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนที่มีส่วนร่วมในงานพัฒนาเศรษฐกิจสาขาต่างๆ
- 8) ส่งเสริมให้ให้มีการฝึกอบรมและศึกษานอกโรงเรียนให้มีผลดียิ่งขึ้น เน้นหนักในการฝึกอบรมนอกรโรงเรียนในด้านเกษตรกรรมและการส่งเสริมอาชีพของประชาชนในชนบท และสนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่ให้แพร่หลาย
- 9) ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม และวินัยของเด็กในวัยเรียนเพื่อให้มีความเข้าใจและภูมิใจในศิลปและวัฒนธรรมของชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาพลานามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อให้ประชาชนมีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพจิตดี มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความอดทน มีความรักหมู่คณะ และประเทศชาติ

2.5.5.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - พ.ศ. 2524)

กำหนดให้มีโครงการพัฒนาการศึกษาในกลุ่มสตรีเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะยาว เน้นการจัดระบบบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งในส่วนกลาง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

1) เร่งรัดให้การศึกษาขั้นสืบนื่องอันจำเป็นแก่กลุ่มสตรีในชนบทให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา กิจกรรมของท้องถิ่นและส่งเสริมให้มีการปรับปรุงสมรรถภาพและความรับผิดชอบในการทำงานของ สตรี

2) ให้การศึกษาอบรมแก่สตรีในรูปการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้สตรีเองและทั้งฝ่ายชาย มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการในความเสมอภาคระหว่างชายหญิง (กระทรวงศึกษาธิการและ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ)

2.5.5.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2529)

กำหนดจุดประสงค์การพัฒนาโครงสร้างและกระจายบริการสังคม เพื่อบรรเทาผลกระทบ จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีต่อภาวะสังคมโดยส่วนรวมโดยเน้นการลดอัตราเพิ่ม ของประชากรควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพประชากรและการพัฒนาจิตใจ ทั้งการเสริมสร้างสังคมให้ มีระเบียบ วินัย วัฒนธรรม ศิลธรรม จริยธรรมอันดีงาม ตลอดจนการจัดบริการสังคมต่างๆ ในด้านการศึกษา มีเป้าหมายที่จะขยายและพัฒนาการศึกษาภาคบังคับทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ เพื่อให้เด็กที่มีอายุครบ 6 ปีบริบูรณ์ได้มีโอกาสรับการศึกษาทุกคนควบคู่ไปกับการขยาย การศึกษาในระดับมัธยมต้น และศึกษานอกโรงเรียนทั้งที่ชนบทที่ห่างไกลทั้งในด้านปริมาณและ คุณภาพ ส่วนการศึกษาในระดับกลางและอุดมศึกษาที่เอกชนสามารถดำเนินการได้ดีรัฐจะส่งเสริมให้ เอกชนได้มีการลงทุนในการศึกษาระดับนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยจะให้การอุดหนุนทางวิชาการมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

2.5.5.6 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2534)

ได้มีการกำหนดนโยบายในการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสติปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรมและวัฒนธรรม มีพละนาถมายที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ ฟึ่งตนเองได้ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีที่เหมาะสม และเป็นกำลังในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ไว้ดังนี้

1) จัดการศึกษาและฝึกอบรมทั้งในและนอกระบบโรงเรียนให้แก่นักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไป ให้เป็นคนดี มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ ขยัน ฟึ่งตนเอง ตลอดจนมีพื้นฐานความรู้วิชาชีพ และเจตคติที่มุ่งมั่นในการพัฒนาเฟียงพอในการดำเนินชีวิตประจำวัน การอาชีพ และมีส่วนร่วมในสังคม

2) ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในทุกระดับการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนและประชาชนทั่วไปให้สามารถพัฒนาชีวิต ครอบครัว และชุมชนให้เกิดคุณภาพในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น และจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถประกอบอาชีพส่วนตัวหรือสร้างงานด้วยตนเองได้มากยิ่งขึ้น

2.5.5.7 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2539)

กำหนดแนวทางในการพัฒนาวิชาชีพครูทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการผลิต การใช้ การพัฒนาและส่งเสริมครูและวิชาชีพครูไว้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ดังนี้

1) ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี เป็น 9 ปี อย่างเป็นขั้นตอนและกำหนดให้อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้นจากอัตราปัจจุบันร้อยละ 46.2 เป็นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 73 ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 โดยเน้นพื้นที่ชนบทยากจนซึ่งมีอัตราการเรียนต่ำ

2) ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 กำหนดให้มีการรับนักศึกษาใหม่ในระดับอุดมศึกษามีสัดส่วนของสายวิทยาศาสตร์ต่อสายสังคมศาสตร์เป็น 30:70 โดยเน้นการผลิตแพทย์ ทันตแพทย์ เกษษกร วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ และกำลังคนสาขาบริการต่างๆ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ

3) ให้ประชาชนได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนอย่างกว้างขวางทั่วถึงและต่อเนื่อง

4) จัดให้มีการกำกับดูแล คุณภาพ มาตรฐาน และการปฏิบัติวิชาชีพตามจรรยาวิชาชีพครูโดยการพัฒนาองค์กรวิชาชีพให้เข้มแข็งและให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูที่มีกฎหมายรองรับ

2.5.5.8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2544)

เน้นความสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพครูทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการผลิต การใช้ และการส่งเสริมพัฒนาครู (ดิเรก พรสีมา และคณะ, 2546) คือ

1) สร้างปัจจัยและโอกาสให้ คนดีคนเก่งเข้าสู่วิชาชีพครูอาจารย์ เช่น การปรับปรุงระบบการคัดเลือกผู้รับทุน การปรับปรุงระบบตำแหน่ง การเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถอย่างอิสระ ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและเนื้อหาสาระ ให้ครูอาจารย์เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีการทดลองปฏิบัติจริงมากขึ้น

2) เร่งรัดให้มีการพัฒนาครู อาจารย์และบุคลากร โดยฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งพัฒนาให้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) สร้างจิตสำนึกและส่งเสริมขวัญกำลังใจในการทำงานของครู อาจารย์ โดยการสร้างทางเลือกและความก้าวหน้าในวิชาชีพที่เปิดกว้างหลากหลาย ให้การยกย่องเกียรติคุณ ตลอดจนทั้งการประเมินการสอนเพื่อนำไปประกอบการส่งเสริมความก้าวหน้าและสวัสดิการต่างๆ

2.5.5.9 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2549)

เน้นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศระยะยาวให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการพัฒนาคุณภาพคน กระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาพื้นฐานความคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ปฏิรูปการศึกษา สร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีที่สุดให้เกิดขึ้นในทุกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนที่มี “คน” เป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

1) ให้ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไป มีการศึกษาโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 9 ปี ในปี พ.ศ. 2549 ยกเว้นการศึกษาของแรงงานไทยให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ในปี พ.ศ. 2549

2) เพิ่มคุณภาพการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกระดับการศึกษา และเพิ่มสัดส่วนของนักศึกษาในกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อกลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ให้มากขึ้น

3) การพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้มีความสามารถในการประยุกต์ใช้และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และเทคโนโลยี รวมทั้งพัฒนาความสามารถของทรัพยากรบุคคลของชาติในทุกระดับ

4) เสริมสร้างพื้นฐานความคิดแบบวิทยาศาสตร์ โดย ปฏิรูประบบการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างแนวความคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและวิทยาการสมัยใหม่

5) พัฒนาครู/อาจารย์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

6) พัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เป็นผู้เชี่ยวชาญและ/หรือครู/อาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยจัดให้มีหลักสูตรพิเศษ พร้อมกับกระจายทุนการศึกษาในระดับสูงและทุนวิจัยอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง เพื่อพัฒนาบุคลากรที่มีความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกระดับ

7) ให้มีการรวมกลุ่มมหาวิทยาลัยในสาขาวิชาต่างๆ เป็นภาคีกับหน่วยงานหรือสถาบันที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ให้มีการทำวิจัยและพัฒนาร่วมกัน

2.5.5.10 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2554)

เน้นความสำคัญของสถาบันการศึกษาในการเป็นภาคีการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

1) สร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพคน พัฒนากำลังคนทุกระดับร่วมกับภาคอุตสาหกรรมและสถาบันการศึกษา เร่งรัดการจัดทำระบบคุณวุฒิวิชาชีพ สร้างปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควบคู่กับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทุกรูปแบบให้กระจายอย่างทั่วถึง และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย รวมทั้งผลักดันสถาบัน องค์กรต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา จัดการศึกษาที่เน้นคุณธรรมนำความรู้

2) พัฒนาหลักสูตรทั้งในและนอกระบบให้หลากหลายสอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองที่บูรณาการเรื่องศีลธรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการลดความขัดแย้งแบบสันติวิธี เป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจในรากเหง้าของตน และเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข พัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่จูงใจให้เด็กสนใจและใฝ่รู้ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ และพัฒนาคุณภาพครูให้รู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่

3) สถาบันการศึกษา คือ ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนมีบทบาทในการผลักดันแนวทางการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติบนพื้นฐานของความร่วมมือและประสานเชื่อมโยงการทำงานอย่างบูรณาการ โดย

3.1) พัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ค้นหาศักยภาพเด็กและพัฒนาให้สอดคล้องกับความสามารถและความถนัด ส่งความเป็นเลิศ เชื่อมโยงการเรียนรู้ในระบบและนอกระบบการศึกษา ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

3.2) พัฒนาและจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ ทักษะพื้นฐานเข้มแข็ง พร้อมต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งชี้แนะแนวทางการเข้าสู่อาชีพ เพิ่มความรู้เรื่องทักษะชีวิต ทักษะพื้นฐาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกรูปแบบ

3.3) สร้างและพัฒนากำลังคนที่มีความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยพัฒนาระบบการเรียนรู้อันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เน้นการปฏิบัติจริงตั้งแต่วัยเยาว์ ให้ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญจากสถานประกอบการด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่และผู้รู้ด้านภูมิปัญญาไทยมีส่วนร่วม ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

3.4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม โดยให้ความสำคัญกับฐานทางด้านเทคโนโลยีที่พึ่งพาตนเอง นำภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับเทคโนโลยี รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้อย่างกว้างขวาง

3.5) เป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการของชุมชน ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ถอดรหัสความรู้ ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชน

2.6 การวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคต (Futures research) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปรากฏการณ์และศักยภาพของการเปลี่ยนแปลง ด้วยแนวคิดที่ว่า อนาคตคือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นนี้เป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (Slaughter, 1993; Glenn, 1994; อ้างถึงใน วิชิตดา กิจธรรม, 2549: 22 - 23) ความหมายอีกนัยหนึ่ง คือ อดีตทำให้เกิดปัจจุบันและปัจจุบันทำให้เกิดอนาคตนั่นเอง

2.6.1 ความหมายของการวิจัยอนาคต

การให้ความหมายของการวิจัยอนาคตเกิดขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1970 โดย Henry David ได้ให้ความหมายของการวิจัยอนาคต คือ การกระทำที่ชาญฉลาดของสังคมที่มีต่ออนาคตของตนที่กำลังจะเกิดขึ้นหรือที่อาจจะเกิดขึ้น ต่อมาใน ค.ศ. 1975 Eleonora Masini และ Knut Samset ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า การวิจัยอนาคต หมายถึง การใช้สติปัญญาและกิจกรรมเชิงนโยบายที่คำนึงถึงทุกภาคส่วนทางด้านจิตวิทยา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม เพื่อที่จะค้นหาและขยายความซับซ้อนของสาเหตุที่เชื่อมโยงกัน ทั้งในด้านมนทัศน์ การสะท้อนที่เป็นระบบ การทดลอง การทำนาย และการคิดเชิงสร้างสรรค์ ในปัจจุบันได้มีผู้ให้ความหมายการวิจัยอนาคตอย่างหลากหลาย เช่น หมายถึง การมองไปข้างหน้าและมองย้อนกลับไปในอดีตอย่างตัดเทียมกัน ในบางความหมาย การวิจัยอนาคตจะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ต้องการ วิธีการไปถึงเป้าหมาย ปัญหาและโอกาสที่จะต้องเผชิญเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น การวิจัยอนาคตช่วยให้เกิดการรับรู้และมีทางเลือกในอนาคต ทำให้เกิดความเข้าใจทางเลือกที่มีในอนาคตและการทำในสิ่งต่างๆ เพื่อให้อนาคตเป็นไปอย่างที่ต้องการ การวิจัยอนาคตเป็นงานวิจัยสหวิทยาการ เพื่อบรรยายและอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กันและที่เกิดขึ้นในกลุ่มของมนุษย์ที่มีกิจกรรมแตกต่างกันไป ทั้งนี้มีใช้เพื่อทำนาย (Predict) อนาคตได้อย่างถูกต้องแม่นยำก่อนที่จะเกิดขึ้น แต่เป็นการทำนายอนาคตทางเลือกทั้งหลายที่อาจเกิดขึ้น (Alternative futures) และช่วยให้ผู้คนสามารถเดินไปสู่อนาคตที่กำหนด (Preferred futures) ได้ การวิจัยอนาคตเป็นการแสวงหาอนาคตทางเลือกที่กำลังจะเกิดขึ้นหรือที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ โดย 1) อธิบายอนาคตทางเลือกที่กำลังจะเกิดขึ้นหรือที่อาจจะเกิดขึ้น 2) กำหนดสภาพความรู้ (ความไม่แน่นอน) เกี่ยวกับอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นได้ 3) ระบุการประยุกต์

และลำดับขั้นของอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นได้ 4) ค้นหาสัญญาณอย่างอ่อนของอนาคตที่ไม่ต้องการที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และ 5) ทำความเข้าใจในรากฐานของกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Textor, 1990; Slaughter, 1993; Amara, 1991 cited in Lang, 2004; Sanal, 2003; Bell, 1993 cited in Lang, 2004; อ้างถึงใน วิชิตดา กิจธรรม, 2549: 23)

Bell (1997) ได้เสนอแนวคิดว่าการวิจัยอนาคตมีความเกี่ยวข้องกับ 1) การศึกษาอนาคตที่อาจจะเป็นไปได้ 2) การศึกษาอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้น 3) การจินตนาการภาพอนาคต 4) การศึกษาความรู้พื้นฐานในการวิจัยอนาคต 5) การศึกษาด้วยเรื่องจริยธรรมในการวิจัยอนาคต 6) การแปลความเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตและทำความเข้าใจเหตุการณ์ในปัจจุบัน 7) การบูรณาการความรู้และคุณค่าของสิ่งต่างๆ เพื่อกำหนดบทบาทของสังคม 8) การทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีโอกาสในการจินตนาการและกำหนดอนาคตอย่างทัดเทียมกัน 9) การสื่อสารและสนับสนุนการจินตนาการภาพอนาคตที่สำคัญ วิธีวิทยาการวิจัยอนาคตจึงมีขอบเขตกว้างที่นักวิจัยสามารถใช้ การพยากรณ์ในหลากหลายสาขาเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ทางสถิติ มีการสำรวจอย่างเชี่ยวชาญและใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งหลายที่มีอยู่ (Bell, 1993 cited in Miles, Keenan and Kaivo-Oja, 2002 อ้างถึงใน วิชิตดา กิจธรรม, 2549: 23)

ความแตกต่างระหว่างการวิจัยอนาคตและการวิจัยในสาขาอื่นๆ มี 2 ประการ คือ 1) การวิจัยอนาคตไม่เพียงแต่ศึกษาอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้น แต่จะศึกษารวมไปถึงอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และอนาคตที่กำหนดหรืออนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้น และ 2) การวิจัยอนาคตมีมุมมองที่กว้างจากภายในสู่ภายนอก โดยอาศัยความรู้หลากหลายสาขาที่แตกต่างกันอย่างกว้างขวาง (Wikipedia, 2006 อ้างถึงใน วิชิตดา กิจธรรม, 2549: 23)

2.6.2 ขอบเขตของเวลาในการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคตให้ความสำคัญกับเรื่องของเวลาในอนาคต และเรียกช่วงของระยะเวลาที่สนใจศึกษาว่าเป็นขอบเขตของเวลา (Time horizon) หมายถึง ระยะเวลาที่สนใจศึกษา ณ ตำแหน่งหนึ่งของเวลาที่กำหนดไว้ในอนาคตที่กระบวนการในการศึกษาจะสิ้นสุดลง หรืออาจเรียกเป็นช่วงระยะเวลา (Time period) จาก ณ เวลาในปัจจุบันไปยัง ณ เวลาหนึ่งในอนาคต (Joseph, 1994 cited in Groff and Smoker, 1997; Mills and Bishop, 2000 อ้างถึงใน วิชิตดา กิจธรรม, 2549: 31 - 32)

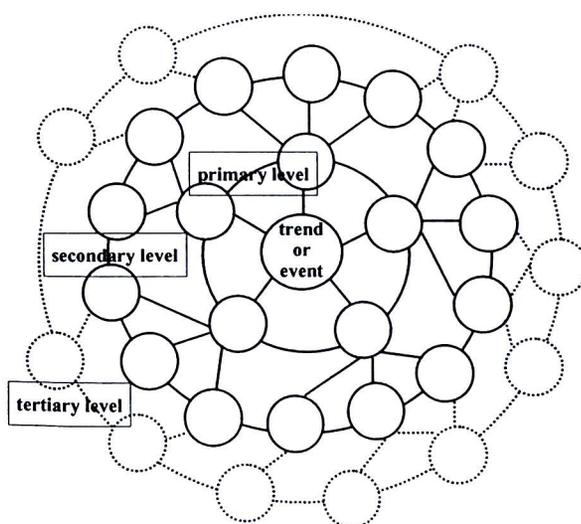
Mills และ Bishop (2000) ให้ความเห็นว่าการศึกษาอนาคตของระบบที่มีขนาดใหญ่มีความซับซ้อนต้องการการกำหนดระยะเวลาที่มีนัยพหุที่จะแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่ง Joseph (1994) ได้แบ่งระยะเวลาในการศึกษาอนาคต ออกเป็น 5 ระยะ คือ

- 1) อนาคตระยะใกล้ (Near term future) จากเวลาในปัจจุบันจนถึง 1 ปี
- 2) อนาคตระยะสั้น (Short range future) จากเวลาในปัจจุบันจนถึง 1 - 5 ปี

- 3) อนาคตระยะกลาง (Middle range future) จากเวลาในปัจจุบันจนถึง 5 - 20 ปี
- 4) อนาคตระยะยาว (Long range future) จากเวลาในปัจจุบันจนถึง 20 - 50 ปี
- 5) อนาคตระยะไกล (Far future) จากเวลาในปัจจุบันจนถึงเวลามากกว่า 50 ปีขึ้นไป

2.6.3 เทคนิควงล้ออนาคต (Futures wheel technique)

เทคนิควงล้ออนาคตคิดค้นขึ้นโดย Jerome C. Glenn ใน ค.ศ. 1971 (วิชาดา กิจจรธรรม, 2549: 60 - 61) ขณะศึกษาระดับปริญญาเอกทางด้านการศึกษา ณ Antioch Graduate School of Education ได้รับการบรรจุไว้ในวิชาปฏิบัติการในหลักสูตรการพัฒนาการวิจัยอนาคต และตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1972 หลังการเผยแพร่ได้มีผู้นำไปใช้อย่างกว้างขวางและเรียกชื่อเทคนิคนี้ต่างๆ กัน เช่น วงล้อสู่การปฏิบัติ (Implement wheel) วงล้อผลกระทบ (Impact wheel) แผนที่หรือผังความคิด (Mind mapping) และผังใยแมงมุม (Webbing) จนกระทั่งถูกนำมาใช้เพื่อเป็นวิธีการหนึ่งในการวิเคราะห์นโยบายและการพยากรณ์อนาคต ด้วยการจัดระบบการคิดและการสอบถามสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นเทคนิคหนึ่งของการวิจัยอนาคตที่แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างความเชื่อมโยงของปัจจัยเชิงสาเหตุ โดยการคิดค้นและเชื่อมโยงเหตุการณ์และแนวโน้มที่จะเกิดติดตามมาเป็นลำดับขั้น เป็นเทคนิคที่ใช้ในการระบุผลกระทบของเหตุการณ์และแนวโน้มที่เกิดขึ้นในลำดับขั้นต่อไป เทคนิคนี้จะคล้ายคลึงกับการทำแผนที่หรือผังความคิด (Mind mapping) หรือผังใยแมงมุม (Webbing) ปัจจุบันเทคนิควงล้ออนาคตได้รับความนิยมไปทั่วโลกเพื่อใช้ในการกำหนดแผนและนโยบาย (สุวิมล ว่องวาณิช, 2548; Glenn, 1994; Groff and Smoker, 1997; Jensen, et al., 2005; Mills and Bishop, 2000 อ้างถึงใน วิชาดา กิจจรธรรม, 2549: 61) ดังรายละเอียดแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 วงล้ออนาคตและผลกระทบระดับ 1 ระดับ 2 และระดับ 3

2.6.3.1 **ขั้นตอนการสร้างวงล้ออนาคต** (สุวิมล ว่องวานิช, 2548; Glenn, 1994; Groff and Smoker, 1997; Jensen, et al., 2005 อ้างถึงใน วิชชุดา กิจจรธรรม, 2549: 62)

วงล้ออนาคตเป็นวิธีการระดมสมองประเภทหนึ่งที่มีสมาชิกเข้าร่วมกระบวนการประมาณ 8 - 12 คน แต่ถ้ามีสมาชิก 20 คนขึ้นไป ควรแบ่งกลุ่มให้เล็กลงเพื่อให้ทำงานเป็นอิสระจากกัน เพื่อหาผลกระทบในอนาคตระยะยาวของเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่เกิดขึ้น ด้วยการเชื่อมโยงเป็นลำดับขั้นเหมือนวงล้อ เป็นเทคนิคที่ทำได้อย่างรวดเร็ว ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการคิดใช้เวลาประมาณ 10 - 20 นาที มีวิธีการดังนี้

1) เริ่มจากการระบุเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตที่เป็นเรื่องหลักตรงกลางกระดาษ แล้วล้อมกรอบด้วยวงกลมหรือวงรี (ควรจะมีอยู่ประมาณ 3 - 6 เรื่อง) ผู้ดำเนินการจะให้เวลาสมาชิกเตรียมตัวประมาณ 5 - 10 นาที จากนั้นจึงจะชี้แจงจุดมุ่งหมายของการสร้างวงล้ออนาคต

2) ระบุผลกระทบระดับที่หนึ่งหรือสิ่งที่เกิดขึ้นติดตามมาถ้าเหตุการณ์หรือแนวโน้มนั้นเกิดขึ้น เรียกว่าเป็นผลกระทบระดับปฐมภูมิ (Primary impact) ด้วยการตั้งคำถาม "ถ้าเหตุการณ์หรือแนวโน้มนี้เกิดขึ้นแล้วจะมีอะไรเกิดขึ้นตามมา" หรือ "ถ้าเหตุการณ์หรือแนวโน้มนี้เกิดขึ้นแล้วจะมีอะไรเกิดขึ้นควบคู่กับเหตุการณ์หรือแนวโน้มนี้" หรือ "ถ้าเหตุการณ์หรือแนวโน้มนี้เกิดขึ้นจะเกิดผลกระทบอะไรติดตามมา" นอกจากนี้ยังอาจให้น้ำหนักผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาเป็นทางบวก (+) หรือ ทางลบ (-) ได้ด้วย จากนั้นจึงวาดกรอบวงกลมหรือวงรีล้อมรอบและลากเส้นตรงเชื่อมโยงจากเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่เป็นหลักกับผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาเข้าด้วยกัน

3) ระบุผลกระทบระดับที่สอง เรียกว่าเป็นผลกระทบระดับทุติยภูมิ (Secondary impact) เช่นเดียวกับการดำเนินการในข้อ 2 แต่ในขั้นตอนนี้มีเงื่อนไขว่า สมาชิกในกลุ่มไม่ต้องคำนึงถึงเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่เป็นเรื่องหลักตั้งต้น แต่คิดเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อจากผลกระทบระดับที่ 1 ได้เลย และจำแนกคุณลักษณะของผลกระทบออกมาเป็นมิติต่างๆ อาทิ มิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง จิตวิทยา เป็นต้น

4) ระบุผลกระทบระดับที่สามหรือระดับต่อๆ ไปด้วยวิธีการเดียวกันกับข้อ 3 แต่การระบุผลกระทบ ถ้ามีลำดับขั้นมากอาจจะทำให้เกิดความซับซ้อนมากเกินไป

5) การประเมินวงล้อ เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่เป็นหลักกับผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาในแต่ละระดับ โดยการประเมินกระบวนการในแต่ละขั้นตอนให้เป็นไปตามฉันทามติของสมาชิกในกลุ่ม

2.6.3.2 ข้อดีและข้อจำกัดของวงล้ออนาคต

ในการใช้เทคนิควงล้ออนาคต สามารถดำเนินการได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มีข้อดีคือทำให้สมาชิกได้ใช้ความคิดเกี่ยวกับอนาคตอย่าง

รวดเร็ว สามารถใช้ได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้อง แต่มีข้อจำกัดคือผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการอาจคิดว่าสิ่งที่ตนเข้าใจว่าเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ ที่จริงแล้วอาจเป็นเพียงความสัมพันธ์เท่านั้น (สุวิมล ว่องวานิช, 2548)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยาลัยครูสงขลา (2532) ได้ประเมินโครงการครุทายาทของสหวิทยาลัยทักษิณ พบว่า

- 1) นักศึกษาโครงการครุทายาททั้งสองโปรแกรม คือโปรแกรมวิชาประถมศึกษาและโปรแกรมการศึกษาปฐมวัยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับ ม.4 - 5 - 6 สูงกว่านักศึกษาปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยมีเกรดเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.75 ขึ้นไป แสดงให้เห็นว่าการคัดเลือกนักศึกษาสามารถคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการสูง ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการครุทายาท
- 2) นักศึกษาโครงการครุทายาทโปรแกรมการศึกษาปฐมวัยมีเจตคติต่อวิชาชีพครู เจตคติต่ออาชีพครู และบุคลิกภาพด้านความมีวินัยในตนเอง ไม่แตกต่างจากนักศึกษาปกติ แสดงว่าการคัดเลือกมุ่งเน้นด้านความรู้ความคิด (Cognitive domain) มากกว่าด้านความรู้สึกรู้สึก (Affective domain)
- 3) นักศึกษาโครงการครุทายาทโปรแกรมการประถมศึกษา มีเจตคติต่ออาชีพครู เจตคติต่อวิชาชีพครู และบุคลิกภาพด้านความมีวินัยในตนเอง แตกต่างจากนักศึกษาปกติ ยกเว้นด้านความมีวินัยและความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน แสดงว่าการคัดเลือกนักศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการครุทายาท
- 4) การจัดกิจกรรมอบรมภาคฤดูร้อน พบว่า หลังจากการจัดอบรมแล้วมีผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ คุณลักษณะอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง และนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์และควรดำเนินการทุกปี ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานในด้านการจัดการเรียนการสอน
- 5) นักศึกษาโครงการครุทายาทมีเกรดเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 3.24 - 3.40 แสดงให้เห็นว่าผลการเรียนของนักศึกษาครุทายาทอยู่ในระดับดี
- 6) นักศึกษาโครงการครุทายาททั้งสองโปรแกรม คือ โปรแกรมการประถมศึกษาและโปรแกรมการศึกษาปฐมวัย มีพัฒนาการทางด้านความมีวินัยในตนเองเพียงไม่กี่ด้าน อาจเนื่องมาจากการพัฒนาบุคลิกภาพยังไม่ครบตามจำนวนปีที่ศึกษา จึงทำให้พัฒนาการด้านต่างๆ ไม่ชัดเจน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้ประเมินโครงการครุทายาทของทุกสถาบันที่มีโครงการโดยใช้ CIPP Model พบว่า

ด้านปัจจัย

1) ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณของการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเสริมไม่เพียงพอ สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่แก้ปัญหาโดยวิธีเก็บเงินค่าใช้จ่ายจากนักศึกษาและอาจารย์ที่อยู่ในโครงการ บางแห่งใช้วิธีตัดกิจกรรมบางกิจกรรมทิ้งไปและขอรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา ทางออกที่ดีคือสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมการฝึกหัดครู และสถาบันที่ผลิตบัณฑิตทางการศึกษา ควรร่วมกันหาข้อมูลว่า งบประมาณที่จะทำให้การดำเนินงานตามโครงการครุทายาทให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรเป็นเท่าไรน่าจะเหมาะสม ดีกว่าได้มาเท่าไรก็จัดสรรไปเท่านั้น

2) เกณฑ์การคัดเลือกบุคคลเข้าโครงการ ในส่วนของการทำสัญญาเข้าโครงการและเกณฑ์การรักษาสภาพนิสิตนักศึกษาในโครงการนั้น ควรมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม กล่าวคือสัญญาบางข้อยังคงคลุมเครือไม่ชัดเจน สำหรับสถานที่ทำสัญญานั้นควรทำที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกต่อผู้ปกครองนักเรียน ส่วนเกณฑ์การรักษาสภาพนิสิตนักศึกษานั้น ควรพิจารณาเป็นรายปีหรือตลอดหลักสูตร เพราะการพิจารณาเป็นรายการนั้นทำให้นิสิตนักศึกษามีความเครียด วิตกกังวลมาก และบางครั้งดูเหมือนว่าจะเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่ช่วยเหลือเพื่อนและสังคมส่วนรวม เพราะมุ่งแต่เรื่องการเรียนรู้ของตัวเองมากเกินไป

3) การจัดที่พักสำหรับนิสิตนักศึกษา ควรจัดให้นักศึกษาในโครงการครุทายาทเข้าพักในหอพักทุกคน (กรณีที่บ้านไม่มีหอพัก) ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรม

4) สถาบันผลิตบัณฑิตทางการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาและประชาชนบางส่วนยังไม่เข้าใจเจตนารมณ์ของโครงการครุทายาท โดยเฉพาะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจว่า โครงการครุทายาทนั้นรับเฉพาะบุตรของครูเท่านั้น ดังนั้นผู้รับผิดชอบโครงการทุกหน่วยงานทุกระดับน่าจะมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

ด้านกระบวนการ

1) สถาบันผลิตบัณฑิตทางการศึกษาบางแห่งใช้วิธีการดำเนินงานโดยยึดหลักการเดิมไว้ แต่ได้ประยุกต์โครงการให้เข้ากับสภาพของสถาบัน

2) การจัดชั้นเรียนนั้น ส่วนใหญ่ให้เรียนร่วมกับนิสิตนักศึกษาออกโครงการ แต่จัดกิจกรรมแตกต่างกันซึ่งเป็นการยุ่งยากแก่สถาบัน แต่บางสถาบันจัดเรียนรวมกันและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเสริมเหมือนกัน

3) การประสานงาน พบว่า ยังประสานงานกันระหว่างหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานยังไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้นทุกๆ ฝ่ายที่รับผิดชอบโครงการควรร่วมกันจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานให้ชัดเจนเพื่อถือปฏิบัติร่วมกัน

4) การคัดเลือกนิสิตนักศึกษาเพื่อเข้ารับราชการครูของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยจัดให้มีการสอบ เรียงลำดับคะแนนเพื่อเลือกโรงเรียนก่อนหลังตามลำดับที่สอบได้ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวสร้างภาระให้แก่นิสิตนักศึกษาเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย หากเป็นไปได้ควรมุ่งนำเงินสวัสดิการมาใช้จ่ายในการนี้ หรืออีกกรณีหนึ่งอาจจะไม่ต้องมีการสอบเพื่อคัดเลือกโรงเรียน แต่ส่งบรรจุไปยังโรงเรียนในภูมิลำเนาเดิมหรือใกล้เคียงซึ่งตรงตามเจตนารมณ์ของโครงการที่ต้องการผลิตครูที่มีความรู้ ความสามารถและเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูกลับไปพัฒนาบ้านเกิด เมืองนอนของตนเอง ซึ่งนับว่าเกิดผลดีหลายประการ เช่น ครูในโครงการลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับที่พักอาศัย การเดินทาง การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย และเรื่องย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม และหากหวังให้ครูในโครงการดังกล่าวไปเป็นผู้นำทางการศึกษาในท้องถิ่นแล้ว ควรเลือกโรงเรียนในภูมิลำเนาเดิมที่มีสภาพแวดล้อมทุกๆ ด้านเหมาะแก่การพัฒนาด้วย

ด้านผลผลิต

ครูในโครงการครูทายาทรุ่นแรกที่ได้มานี้ นับว่ามีคุณภาพตรงตามความต้องการ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู โดยที่ทุกๆ ฝ่ายเห็นพ้องต้องกันตามที่กล่าวมา

คณะศึกษาศาสตร์จัดคณะทำงานวิจัยและประเมินผลโครงการเพชรในตมจากรายงานการวิจัย เรื่อง “การประเมินผลโครงการเพชรในตม” แสดงให้เห็นว่า โครงการเพชรในตมเป็นตัวอย่งที่ดีของโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติในลักษณะอื่นๆ ต่อไปได้เป็นอย่างดี โครงการเพชรในตมดำเนินการมาได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ จากการติดตามผลการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่จบการศึกษาไปแล้ว พบว่า ได้รับคำชมเชยและการยอมรับว่ามีคุณค่าจากโรงเรียนต่างๆ เป็นประจำ ซึ่งเป็นการบ่งบอกและแสดงถึงการร่วมมือของ กอ.รมน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นความภาคภูมิใจของทั้ง 3 หน่วยงาน การที่โครงการเพชรในตมได้รับการยกย่องยอมรับแสดงถึงการยอมรับในคุณค่าและความสำคัญของโครงการ อันจะเป็นผลให้เยาวชนที่มีผลการเรียนดี มีความสามารถ มีความประพฤติดี ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ชนบทมีความพอใจเข้าร่วมโครงการมากขึ้น ส่วนบัณฑิตที่จบการศึกษาแล้วและกำลังปฏิบัติหน้าที่อย่างมีอุดมการณ์และเสียสละเกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจในการปฏิบัติงานต่อไป อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดย อารมณ อุดมภาพ (2537) ได้ศึกษาประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพครูของนักศึกษาครูทายาทตามการรับรู้ของอาจารย์นิเทศก์และนักศึกษาครูทายาทพบว่า ประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพครูของนักศึกษาครูทายาทตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากคือ มีคุณธรรม จรรยาบรรณ มุ่งมั่นพัฒนาศรัทธาอาชีพครู และรอบรู้สอนดี

เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะ 15 ด้าน พบว่า ประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพครูของนักศึกษาครุทายาทมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก 5 ลำดับแรก คือ ความเมตตากรุณา ความขยัน ความประหยัด ความยุติธรรม การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพครูของนักศึกษาครุทายาท การรับรู้ของนักศึกษาครุทายาทพบว่า ประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพครูของนักศึกษาครุทายาทตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ มีคุณธรรม จรรยาบรรณ มุ่งมั่นพัฒนาศรัทธาอาชีพครู และรอบรู้สอนดี เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะ 15 ด้าน พบว่า ประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพครูของนักศึกษาครุทายาทมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 5 ลำดับแรก คือ ความขยัน ความเป็นประชาธิปไตยในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิต ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างอาจารย์นิเทศก์และนักศึกษาครุทายาทที่มีต่อประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพครูของนักศึกษาครุทายาทในด้านรอบรู้สอนดีมีคุณธรรม จรรยาบรรณ มุ่งมั่นพัฒนาศรัทธาอาชีพครูนั้นไม่แตกต่างกัน

สำราญ มีแจ้ง (2538) ได้ศึกษาค่าใช้จ่ายในการผลิตบัณฑิตสาขาการศึกษาและค่าใช้จ่ายของนักศึกษาครุทายาทสถาบันราชภัฏ ผลการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการผลิตบัณฑิตสาขาการศึกษาของสถาบันราชภัฏ เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายต่อหัวในภาพรวมทั้ง 4 แผนงาน ในปีการศึกษา 2536 - 2537 พบว่า 1) ผลการวิเคราะห์งบประมาณดำเนินการโครงการครุทายาท การจัดสรรงบประมาณฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเสริมในระหว่างภาคเรียนและภาคฤดูร้อน ผู้รับผิดชอบโครงการส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าไม่เพียงพอและควรจัดสรรเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกคนละ 300 - 500 บาทต่อปี ส่วนการจัดสรรค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานการรับสมัครนักศึกษาครุทายาทชายแดนและชายแดนภาคใต้ (เร่งรัด) ผู้รับผิดชอบโครงการครุทายาทส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าเพียงพอ 2) ผลการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายของนักศึกษาครุทายาทของสถาบันราชภัฏ ปีการศึกษา 2537 พบว่า ค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้แก่สถานศึกษาต่อปีประมาณ 5,983.81 บาท โดยจ่ายเป็นค่าบำรุงการศึกษา ค่าหน่วยกิต และค่าธรรมเนียมมากที่สุดประมาณ 5,544.14 บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์การศึกษาต่อปีประมาณ 4,600 บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายและเครื่องใช้ต่อปีประมาณ 6,431.82 บาท โดยจ่ายเป็นค่าเสื้อผ้าอื่นที่ไม่ใช่ชุดนักศึกษาประมาณ 1,000 บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมนันทนาการต่อปีประมาณ 4,000 บาท ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดต่อปีประมาณ 3,850 บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าพาหนะในการเดินทางต่อปีประมาณ 3,217.53 บาท ค่าอาหารต่อปีประมาณ 9,000 บาท ค่าที่พักอาศัยต่อปีประมาณ 1,500 บาท และค่ารักษาพยาบาลต่อปีประมาณ 500 บาท และโดยภาพรวมค่าใช้จ่ายทางการศึกษาต่อปีประมาณ 30,925 บาท โดยจ่ายเป็นค่าอาหารมากที่สุดประมาณ 9,000 บาท

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดย มนตรี จุฬาวัดมนทล (2543) ได้ศึกษาผลกระทบจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ข้อตกลงของรัฐบาลกับธนาคารพัฒนาเอเชีย นโยบายปฏิรูประบบราชการและการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรของประเทศที่มีต่อการศึกษา และบทบาทของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้และปฏิรูปวิชาชีพครู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมต่อบทบาทของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต่อการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปวิชาชีพครู การเปลี่ยนแปลงหลัก 4 ด้านที่ได้กำหนดให้วิเคราะห์ ได้แก่ (ก) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ข) นโยบายการปฏิรูประบบราชการ (ค) ข้อตกลงกับธนาคารพัฒนาเอเชีย และ (ง) โครงสร้างประชากรของประเทศในการศึกษาครั้งนี้ยังได้รวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสถานการณ์ที่พึงคาดหวังของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสและภาวะคุกคามต่อวงการนี้ รวมทั้งแนวทางการปรับปรุงในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของวิชาชีพครูทั้งด้านคุณสมบัติและการปฏิบัติหน้าที่ของครูในอนาคต เช่น มีข้อกำหนดมาตรฐานการศึกษาและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู เป็นต้น พระราชบัญญัตินี้ส่งเสริมให้ครูมีโอกาสพัฒนาและได้รับการตอบแทนยกย่อง โดยกำหนดให้มีกองทุนพัฒนาครูและกองทุนส่งเสริมวิชาชีพครู แต่พระราชบัญญัตินี้กล่าวถึงครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์โดยอ้อมในฐานะสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องมีการประกันคุณภาพ ส่วนนโยบายปฏิรูประบบราชการจะส่งผลให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ซึ่งอยู่ในระบบราชการเกือบทั้งหมดต้องพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงาน ข้อตกลงกับธนาคารพัฒนาเอเชียมีผล ทำให้ต้องปรับลดครูระดับประถมศึกษาและเพิ่มครูระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากโครงสร้างประชากรวัยเรียนจะค่อนข้างคงที่ในระยะ 10 ปีข้างหน้า จึงคาดว่าจะไม่มีผลกระทบต่อวิชาชีพครู ผู้ทรงคุณวุฒิคาดหวังว่าในอนาคต ครูจะต้องมีคุณภาพ ผลิตได้ตรงตามความต้องการ การผลิตครูต้องการการวิจัยและความร่วมมือจากสถาบันนอวงวงการครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ จุดอ่อนของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์มีมากมาย ที่สำคัญคือความคิดแคบ ขาดการวิจัยและขาดผู้นำ แต่มีจุดแข็งที่คณาจารย์มีวุฒิและประสบการณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์สามารถพัฒนาตนเองและช่วยปฏิรูปวิชาชีพครูและการเรียนรู้ แต่ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายด้าน เช่น การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันค่านิยมของสังคมและระบบราชการ ดังนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิจึงเสนอให้แยกหลักสูตรผลิตครูจากหลักสูตรผลิตบัณฑิตการศึกษา สร้างพันธมิตรและหาผู้นำการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ข้อเสนอแนะจากการศึกษาคือ 1) สภาคณบดีคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทยเสนอให้คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แก้ไขจุดอ่อนและเสริมจุดแข็ง 2) สำนักงานปฏิรูปการศึกษาจัดองค์กรและเงื่อนไขเพื่อลดความรุนแรงของภาวะคุกคามและเปิดโอกาสให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในการ

พัฒนาคุณภาพครู และ 3) สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติจัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์ให้เป็นองค์กรนำด้านการปฏิรูปวิชาชีพครูและการปฏิรูปการเรียนรู้

ดิเรก พรสีมา และคณะ (2546) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาวิชาชีพครู พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับวิชาชีพครูอาจสรุปได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการผลิต ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการใช้ครู และปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้การผลิตและการใช้ครูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการผลิต

สถาบันการผลิตครูไม่สามารถผลิตครูให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้การผลิตครูมีประสิทธิภาพต่ำ อาจสรุปได้ 5 ประการดังนี้

1.1) **คนเก่งไม่เรียนครู** เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า คนเก่งส่วนใหญ่ไม่สนใจเป็นครู จากข้อมูลการเลือกเข้าเรียนต่อของผู้สมัครสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2539 ผู้สมัครส่วนใหญ่จะเลือกคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์เป็นอันดับสุดท้าย มีเพียงร้อยละ 19 ที่เลือกคณะครุศาสตร์เป็นอันดับ 1 และนักศึกษาครูมีผลการเรียนในระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ จากข้อมูลเกรดเฉลี่ยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของนักศึกษาครูในสถาบันราชภัฏ (ซึ่งเป็นสถาบันผลิตครูแหล่งใหญ่) พบว่า มีเกรดเฉลี่ยประมาณ 2.3 (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540) นอกจากนี้ นักศึกษาครูมักไม่เลือกเรียนวิชาเอกที่เป็นสาขาขาดแคลน เช่น สาขาทางด้านวิทยาศาสตร์ เพราะต้องใช้ความพยายามในการเรียนสูงกว่าสาขาวิชาทางด้านสังคมศาสตร์ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540)

1.2) **รัฐลงทุนเพื่อการผลิตครูต่ำ** เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยในการผลิตบัณฑิตสาขาต่างๆ มีหลักฐานชัดเจนว่า รัฐลงทุนเพื่อการผลิตครูต่ำกว่าวิชาชีพอื่นๆ มาก (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540) สถาบันการผลิตครูส่วนใหญ่จึงมีปัญหาค่าขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตครูทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ขาดงบประมาณในการเพื่อพัฒนาคุณภาพและพัฒนาระบบการเรียนการสอน นอกจากนี้การผลิตครูดำเนินการโดยสถาบันของรัฐทั้งหมด ถึงแม้กฎหมายเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาผลิตครูได้ แต่ยังไม่เห็นเอกชนรายใดดำเนินการเพราะไม่คุ้มทุน

1.3) **กระบวนการเรียนการสอนเน้นทฤษฎีมากกว่าเน้นการปฏิบัติจริง** ถ้าพิจารณาจากหลักสูตรการผลิตครูจะพบว่า หลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบันเป็นหลักสูตรที่กำหนดจากส่วนกลางและผูกติดกับแนวคิดสากลมากกว่าท้องถิ่น เน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติจริง เน้นองค์ความรู้มากกว่าวิธีแสวงหาความรู้ วิชาที่สอนเป็นแบบแยกส่วน ขาดความเชื่อมโยงและบูรณาการ มีผลให้ผู้เรียนไม่ได้พัฒนาทักษะและวิธีการมองปัญหาในเชิงองค์รวม กระบวนการเรียนการสอนเพื่อผลิตครูยังเน้นครูเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มากกว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ รักที่จะเรียนรู้ อาจารย์ผู้สอนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผลฝ่ายเดียว ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วม และ

ที่สำคัญการจัดการเรียนการสอนขาดการประสานสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของท้องถิ่นและชุมชน ทำให้นักศึกษาครูไม่สามารถเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพครูให้เหมาะสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของสภาพแวดล้อมได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ สื่อ นวัตกรรมและแหล่งการเรียนรู้ในสถาบันการผลิตครูไม่เอื้อให้นักศึกษาครูแสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง การวัดผลและประเมินผลเน้นการสอบวัดเนื้อหาวิชาการมากกว่าการประยุกต์ใช้ความรู้ที่ชี้นำแนวความคิดและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นครูในอนาคต และที่สำคัญ หลักสูตรการผลิตครูไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อรองรับการผลิตครูรุ่นใหม่ซึ่งต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความพร้อมทั้งความรู้ในเนื้อหาวิชาการ ความสามารถในการชี้นำความรู้ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งสามารถปรับใช้เทคโนโลยีในวิชาชีพได้

1.4) **ขาดระบบการประกันคุณภาพบัณฑิตครู** เนื่องจากคุณภาพของบัณฑิตครูเป็นไปตามเกณฑ์การวัดและประเมินผลของสภาประจำแต่ละสถาบันและไม่มีองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ ติดตามและประเมินคุณภาพบัณฑิตของสถาบันต่างๆ ฝ่ายผลิตครูเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพการผลิตครูแต่เพียงผู้เดียว การประเมินคุณภาพบัณฑิตเน้นการท่องจำเนื้อหาสาระควบคุมกับระเบียบราชการมากกว่าการวัดคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการเป็นครู

1.5) **ขาดการตรวจสอบคุณภาพการผลิตครูและสถาบันผลิตครู** การประกันคุณภาพการผลิตครูและสถาบันผลิตครูเพิ่งเป็นที่ยอมรับและเริ่มดำเนินการมาไม่นานนัก การดำเนินการในปัจจุบันอยู่ในขั้นการสร้างหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ ในช่วงที่ผ่านมาจึงไม่มีการดำเนินการประกันคุณภาพการผลิตครูและสถาบันการผลิตครูอย่างชัดเจน นอกจากนี้ สถาบันการผลิตครูของรัฐมีจำนวนถึง 114 แห่ง และอยู่ต่างสังกัดกัน ส่งผลให้สถาบันการผลิตครูขาดเอกภาพในนโยบายและมาตรฐานการผลิตครู ประกอบกับการไม่มีหน่วยงานกลางที่มีอำนาจตามกฎหมายในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและติดตามประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงานของสถาบันการผลิตครู คุณภาพการผลิตครูจึงแตกต่างกันไปตามเกณฑ์การวัดและประเมินผลของแต่ละสถาบัน

2) ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการใช้ครู

สาเหตุที่ทำให้การใช้ครูมีประสิทธิผลต่ำอาจสรุปได้ 4 ประการดังนี้

2.1) **ค่าตอบแทนครูต่ำ** เมื่อเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่นๆ ที่รับผิดชอบต่ออนาคตและความสงบเรียบร้อยของคนในชาติ เป็นต้นว่า อัยการ ตุลาการ แพทย์ และตำรวจแล้ว วิชาชีพครูได้รับค่าตอบแทนต่ำ ผลการสำรวจใน พ.ศ. 2539 พบว่า มีครูเพียงร้อยละ 50 ที่สามารถอยู่ได้อย่างประหยัดด้วยเงินเดือนครู (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539) จากการสำรวจของกระทรวงศึกษาธิการ (2539) พบว่า 95% ของครูไทยเป็นหนี้ และภาวะหนี้สินนี้ส่งผลให้ครูขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานและมีผลกระทบต่อการศึกษาของนักเรียนรวมทั้งการที่รัฐไม่สามารถปรับเงินเดือนข้าราชการครูให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ครูส่วนใหญ่มีปัญหาทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากรายได้น้อยแต่ค่าครองชีพสูง ครูบางส่วนต้องหารายได้เพิ่มจาก

การประกอบอาชีพเสริมต่างๆ ซึ่งบางครั้งเป็นการเบียดบังเวลางานและส่งผลให้ครูเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนน้อยลง นอกจากนี้ครูที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ห่างไกลความเจริญยังต้องเสียสละเงินเดือนบางส่วนเพื่อช่วยเหลือนักเรียนและซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนด้วย (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาและกรมการฝึกหัดครู, 2536) วิชาชีพครูจึงไม่ได้รับความสนใจจากคนทั่วไป แม้กระทั่งผู้ที่เป็นครูหากมีทางเลือกอื่นก็เลือกที่จะไม่ประกอบอาชีพครู นอกจากนี้การที่ระบบเงินเดือน สวัสดิการและค่าตอบแทนของครูโดยทั่วไปเป็นระบบเดียวกัน ไม่มีความแตกต่างระหว่างครูดี ครูเก่งกับครูเฉื่อยชาขาดความรับผิดชอบ สภาพเช่นนี้ทำให้ครูดีมีแนวโน้มจะออกจากวิชาชีพมากขึ้น ส่วนครูที่ยังคงอยู่ในระบบขาดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองและพัฒนางาน ส่งผลให้ผู้สมัครเรียนครูสาขาขาดแคลนซึ่งเรียนยากกว่าสาขาอื่นยิ่งลดน้อยลง เพราะครูทุกสาขาวิชาได้รับผลตอบแทนในระบบเดียวกัน

2.2) **ระเบียบปฏิบัติไม่เอื้อต่อการพัฒนางานและการพัฒนาตนเอง**
 ครูส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ทำให้ครูมีสถานภาพมั่นคง ไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเอง ระเบียบ กฎเกณฑ์ การบริหารของระบบราชการสกัดกั้นเสรีภาพความก้าวหน้าทางวิชาการและไม่กระตุ้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของครู ระบบงบประมาณในปัจจุบันไม่เปิดโอกาสให้ครูและโรงเรียนมีส่วนกำหนดระบบบริหารไม่ยืดหยุ่นให้ครูแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ครูรู้สึกไร้พลังอำนาจควบคุมงานของตน การบริหารสถานศึกษาใช้ระบบการบังคับบัญชาแบบราชการตามลำดับชั้น หัวหน้าสถานศึกษาเป็นผู้มีอำนาจสั่งการเบ็ดเสร็จ เป็นระบบอำนาจนิยม ผลคือสถานศึกษาขาดบรรยากาศของชุมชนวิชาการที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองของครู สภาพการร่วมมือทำงาน ร่วมกันรับผิดชอบของครูมีน้อย ส่วนผู้ประกอบอาชีพครูในสถานศึกษาเอกชนขาดความมั่นคงในวิชาชีพ ขาดความก้าวหน้า ค่าตอบแทนต่ำแต่ภาระงานสูง และขาดอิสระในการปฏิบัติงาน ทำให้พัฒนาตนเองได้น้อย เกิดสภาพขาดขวัญกำลังใจ ท้อแท้มากกว่าครูของรัฐเสียอีก

2.3) **ขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ** การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในปัจจุบันดำเนินการโดยผู้บังคับบัญชาของครู ซึ่งทำตามนโยบายผู้บังคับบัญชาที่เปลี่ยนแปลงค่อนข้างบ่อย ระบบ เกณฑ์ วิธีการและประสิทธิภาพของการประเมินมีความแตกต่างกันไปตามคุณภาพและความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาแต่ละคน ผู้ที่ใกล้ชิดและได้รับผลจากการปฏิบัติงานของครูโดยตรง เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน รวมทั้งเพื่อนครูไม่มีส่วนในการประเมินครู ผลการประเมินไม่มีความหมายในทางให้คุณให้โทษต่อครูมากนัก ครูที่ได้รับการคัดเลือกเป็นครูดีเด่นของโรงเรียนไม่เป็นหลักประกันว่าจะได้รับการเลื่อนเงินเดือน 2 ชั้น ดังนั้นในสภาพความเป็นจริงจึงมีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของครูอย่างจริงจังน้อยมากและยังไม่เป็นที่ยอมรับจากครูโดยทั่วไปเท่าที่ควร ระบบการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลจึงยังไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาครูและพัฒนาการศึกษา

2.4) ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้ครูน้อย ปัจจุบันผู้ใช้ครูมีอำนาจและผูกขาด การคัดเลือก การใช้ การประเมินและพัฒนาครูแต่ฝ่ายเดียว ชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานของครูโดยตรงไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้

การคัดเลือก บรรจุ แต่งตั้งครู เป็นอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานส่วนกลาง คือ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและกรมเจ้าสังกัดครู กรมเจ้าสังกัดบางกรมได้กระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลให้จังหวัดหรือสถานศึกษาในระดับหนึ่ง แต่อำนาจแต่งตั้ง โยกย้ายผู้บริหารสถานศึกษายังเป็นของส่วนกลาง การวิ่งเต้นเอาตำแหน่งโดยอาศัยอำนาจนอกระบบจึงปรากฏให้เห็นเสมอ การที่ท้องถิ่นและชุมชนไม่มีส่วนรับรู้และพิจารณาเลือกสรรบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนในท้องถิ่นของตน ทำให้การจัดการศึกษาในโรงเรียนถูกมองว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนหรือรัฐ แต่เพียงฝ่ายเดียว ชุมชนเป็นเพียงผู้รับบริการและไม่สนใจที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา การติดตามความก้าวหน้า การดำเนินงาน การตรวจสอบ ประเมินผล การพัฒนาการศึกษาจึงไม่ก้าวไกลเท่าที่ควร

นอกจากนี้ การจัดการศึกษาในปัจจุบัน สถานศึกษาดำเนินการไปตามนโยบายและแผนจากส่วนกลาง หลักสูตร เนื้อหาสาระในการเรียนการสอนก็มาจากส่วนกลาง ชุมชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ครูเองก็ไม่สนใจที่จะเรียนรู้จากชุมชนและไม่เอาวิถีชีวิตในชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ส่งผลให้สถานศึกษาและครูแยกตัวออกจากชุมชน ทำให้ครูสอนในสิ่งที่ไม่สอดคล้องและไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้ นักเรียนเมื่อเรียนจบแล้วไม่ได้ทำงานในชุมชนนั้น ต้องอพยพเคลื่อนย้ายหางานทำที่อื่น ความแข็งแกร่งของชุมชนถูกทำลาย ในส่วนของครูก็ขาดความรู้เกี่ยวกับชุมชน ขาดการพัฒนาตนเอง ขาดสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม ส่งผลให้ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมเท่าที่ควร

3) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

สาเหตุที่ทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพต่ำอาจสรุปได้ 6 ประการ ดังนี้

3.1) ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้และความสามารถทางการบริหารต่ำ จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีพื้นความรู้ระดับปริญญาตรีและปฏิบัติราชการโดยเฉลี่ยประมาณ 20 - 30 ปี มีความรู้ความสามารถไม่เพียงพอในการบริหาร ผู้บริหารโรงเรียนบริหารโดยยึดความเห็นของตนเองเป็นใหญ่ ให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนต่ำ ไม่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน การประชุมระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูและผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะการชี้แจงข้อเท็จจริงมากกว่า การแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหา ครู ผู้ปกครองและผู้แทนชุมชนจึงแทบไม่มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน ขวัญและกำลังใจของครูส่วนใหญ่จึงอยู่ในระดับต่ำ

3.2) **ผู้บริหารโรงเรียนไม่สนใจพัฒนาตนเอง** เป็นที่ทราบและยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เส้นทางก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนขึ้นกับอำนาจสั่งการของนักการเมือง ดังนั้น แทนที่ผู้บริหารจะสนใจพัฒนาตนเองเพื่อให้การบริหารงานโรงเรียนเป็นไปเพื่อสร้างขวัญ กำลังใจกับครูในโรงเรียนหรือเพื่อพัฒนาครูและการศึกษาในโรงเรียน ผู้บริหารกลับเสียเวลาไปกับการประชุมหรือทำงานให้นักการเมือง ความใส่ใจในการพัฒนาตนเองเพื่อบริหารงานในหน้าที่รับผิดชอบจึงมีน้อยและมิได้เป็นไปเพื่อการพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาและบริการทางการศึกษาของโรงเรียนอย่างแท้จริง

3.3) **ขาดระบบการตรวจสอบและประเมินผลผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ** ปัญหาด้านการประเมินผลที่ผู้บริหารประสบมีลักษณะคล้ายกันกับปัญหาของครู ผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดว่าการตรวจสอบและประเมินคือการจับผิด การตรวจสอบและประเมินผู้บริหารโรงเรียนจึงดำเนินการเฉพาะกรณีที่มีความผิดชัดเจนหรือเพื่อเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การประเมินเพื่อปรับปรุงและพัฒนางานมีค่อนข้างจำกัด การปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นระบบในโรงเรียนจึงไม่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด

3.4) **ผู้ปกครอง ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนต่ำ** เนื่องจากอำนาจรัฐเข้าไปมีบทบาทในการบริหารการศึกษาและบริหารงานบุคคลในโรงเรียนค่อนข้างสูง ทั้งทำหน้าที่กำหนดบทบาทของการบริหารและทำหน้าที่ในการบริหารโรงเรียน โดยมีได้กระจายอำนาจในส่วนนี้ให้แก่ชุมชน ส่งผลให้ผู้ปกครอง ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนต่ำ สิ่งที่ชุมชนจะรับรู้เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนอย่างมากที่สุด คือการรับทราบนโยบายของโรงเรียน หรือมีส่วนร่วมโดยให้การสนับสนุนหรือช่วยเหลือโรงเรียนตามความต้องการของโรงเรียนเท่านั้น

3.5) **ขาดทรัพยากรเพื่อการบริหารโรงเรียน** ในช่วงเวลาที่ผ่านมารัฐเป็นฝ่ายเดียวที่สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการบริหารโรงเรียน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนโรงเรียนและจำนวนครูว่า หากแสนคนที่มีอยู่ งบประมาณที่รัฐจัดสรรให้เกือบทั้งหมดจึงเป็นงบประมาณเพื่อจ่ายเป็นเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งของครู งบประมาณเพื่อการบริหารโรงเรียนโดยเฉพาะเพื่อให้โรงเรียนได้พัฒนาบุคลากรมีน้อยมาก

รัชนี ศิลปบรรเลง (2548) ได้วิจัยทิศทางการผลิตครูวิทยาศาสตร์ในช่วง 15 ปี (พ.ศ. 2545 - 2559) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการผลิตครูวิทยาศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ในสถาบันผลิตครูวิทยาศาสตร์ ระยะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) ถึง ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) และสังเคราะห์ทิศทางการผลิตครูวิทยาศาสตร์ในช่วง 15 ปี (พ.ศ. 2545 - 2559) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการผลิตครูวิทยาศาสตร์ระยะแผนพัฒนาการศึกษา

แห่งชาติ ฉบับที่ 3 ขึ้นอยู่กับปรัชญาการผลิตครูวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นผลและกระบวนการผลิตครูมากกว่าการคัดเลือกคนเก่งและดีเข้าสู่ระบบการผลิตครู สถาบันผลิตครูวิทยาศาสตร์ 48 แห่ง ผลิตครูวิทยาศาสตร์ทั่วไปมากที่สุด และมีแนวโน้มผลิตครูที่วิทยาลัยลดลง ผลผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการต่ำกว่าเป้าหมายในแผน คุณภาพด้านความรู้ เทคนิคการสอนและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ เป็นปัญหาการขาดแคลนครูวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะครูวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา 2) ทิศทางการผลิตครูวิทยาศาสตร์ในช่วง 15 ปี ในเรื่องของปรัชญาการผลิตครูวิทยาศาสตร์มุ่งผลิตครูวิทยาศาสตร์ที่มีทักษะการคิด ใช้เทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ สื่อสารได้เป็นอย่างดี มีความพร้อมและความสามารถด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี นโยบายการผลิตครูวิทยาศาสตร์ คือ สร้างศรัทธาในวิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ กำหนดเกณฑ์ผู้เข้าศึกษาวิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ต้องมีคะแนนเฉลี่ยวิชาวิทยาศาสตร์ไม่น้อยกว่า 2.75 ให้เงินเดือนที่สูงกว่าบัณฑิตทางวิทยาศาสตร์ ปฏิรูปหลักสูตรการผลิตครูวิทยาศาสตร์และปรับปรุงคุณภาพคณาจารย์ในสถาบันผลิตครูวิทยาศาสตร์ ส่วนหลักสูตรการผลิตครูวิทยาศาสตร์เป็นหลักสูตร 5 ปีต่อเนื่อง หรือ 5 ปี 2 ปริญญา (วทบ. และ ค.บ.) แบบคู่ขนานหรือต่อยอด รูปแบบการจัดหลักสูตรแบบเอกคู่ โดยเรียนวิทยาศาสตร์ทั่วไปและอีก 1 วิชาเอก เพิ่มการผลิตครูวิทยาศาสตร์ในสาขาวิทยาศาสตร์พื้นพิภพ วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและชีววิทยา และจัดให้มีหลักสูตรการผลิตครูวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สำหรับด้านปริมาณบัณฑิตครูวิทยาศาสตร์ ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีประมาณการผลิตในปี พ.ศ. 2550 จำนวน 13,215 คน ปี พ.ศ. 2552 จำนวน 9,768 คน ปี พ.ศ. 2554 จำนวน 6,499 คน ปี พ.ศ. 2556 จำนวน 3,411 คน และปี พ.ศ. 2558 จำนวน 162 คน โดยมีการเพิ่มปริมาณการผลิตลดลงประมาณปีละ 1,800 และ 1,600 คน ตามลำดับ นอกจากนั้นคุณลักษณะครูวิทยาศาสตร์ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เป็นอย่างดี มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีจิตวิทยา และสามารถพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์ในสถานศึกษาได้

ชนิตา รัชพลเมือง และคณะ (2548) ได้ศึกษาสภาวะการขาดแคลนครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อศึกษาและสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสภาพปัญหาการขาดแคลนครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนเสนอแนวทางและมาตรการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมสอดคล้องกับทิศทางการปฏิรูปการศึกษาและบริบทของประเทศไทย โดยคณะผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารทางวิชาการ รายงานการศึกษาและรายงานการวิจัยของประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย สหราชอาณาจักร แคนาดา มาเลเซีย และประเทศไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สภาวะการขาดแคลนครูที่เกิดขึ้นในประเทศที่ศึกษาเป็นปัญหาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ในเชิงปริมาณพบว่าส่วนใหญ่ขาดแคลนทั้งครูและ

อาจารย์ใหญ่/ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนที่ขาดแคลนครูส่วนมากเป็นโรงเรียนมัธยม โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนที่ตั้งในเขตชนบท สาขาวิชาที่ขาดครูมากที่สุด ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (ภาษาที่สอง) และหลายประเทศมีปัญหาขาดแคลนครูเพศชายในเชิงคุณภาพ พบว่า เกือบทุกประเทศจ้างครูที่มีวุฒิไม่ตรงวิชาที่สอน หรือครูที่มีวุฒิการศึกษาต่ำ/ต่ำกว่าเกณฑ์ รวมทั้งประสบปัญหาการที่ครูขาดศรัทธาวิชาชีพ ขาดความเข้าใจพหุวัฒนธรรม ด้อยประสบการณ์ในการทำงาน ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีและความรู้เนื้อหาวิชาที่ทันสมัย ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการบรรจุครูใหม่ไม่เพียงพอกับความต้องการ (Growth demand) กล่าวคือ ขาดครูที่จะบรรจุใหม่บางสาขาวิชาหรือมีลักษณะไม่ตรงกับความต้องการอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมและภูมิประเทศ กับขาดแคลนครูทดแทนอัตราเกษียณ ลาออก หรือโอนย้าย (Replacement demand) สรุปลักษณะปัญหาการขาดแคลนครูของประเทศไทย คือ โรงเรียนที่บรรจุครูได้ยากส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งในพื้นที่ห่างไกลและโรงเรียนชนบท วิชาที่ขาดแคลนครู ได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี ครูบางส่วนมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงกับวิชาที่สอน มีประสบการณ์น้อย ขาดความรู้ ทักษะการสอนที่ทันสมัย และด้อยความรู้ด้านเทคโนโลยี ปัญหาการขาดแคลนครูของไทยส่วนใหญ่เกิดจากการขาดอัตราที่จะใช้บรรจุครูใหม่หรือทดแทนครูเกษียณ/ลาออก ข้อเสนอมาตรการและแนวทางแก้ปัญหาสำหรับประเทศไทย คือ 1) มาตรการสร้างและสานต่อยุทธศาสตร์ชาติ เสนอให้ตั้งองค์กรหรือคณะบุคคลหรือองค์กรภาคีทำหน้าที่ร่วมสานต่อยุทธศาสตร์ชาติ พัฒนาระบบฐานข้อมูลครู และมีการประกาศวาระแห่งชาติเพื่อยกระดับสถานภาพวิชาชีพครู 2) มาตรการผลิตครูเชิงรุก เสนอให้มีมาตรการสร้างครู "สายตรง" สำหรับพื้นที่ที่ประสบปัญหาขาดแคลนครูขั้นรุนแรงโดยมีหลักสูตรก่อนฝึกหัดครู (Precollegiate program) มีมาตรการขยายฐานการผลิตครูเพื่อสร้าง "ครูทางเลือก" จากบุคคลกลุ่มอื่น (Non-traditional students) เช่น บัณฑิตปริญญาตรีสาขาอื่น มีอาชีพหรือผู้ที่มีความสามารถที่ต้องการเปลี่ยนงาน อดีตทหารประจำการ ผู้ช่วยสอน หรือบุคลากรทางการศึกษา โดยมีเงื่อนไขให้เข้าศึกษาหลักสูตรฝึกหัดครูภาคพิเศษทั้งระดับประกาศนียบัตรหรือระดับปริญญาเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพ 3) มาตรการจ้างครูเชิงรุก นอกจากมาตรการหาอัตราบรรจุครู คณะผู้วิจัยเสนอให้พิจารณาปรับระเบียบหลักเกณฑ์การจ้างงานตามระบบราชการที่เป็นอุปสรรค เช่น การใช้งบประมาณเหลือจ่ายจากหมวดอื่นว่าจ้างครูสาขาวิชาขาดแคลนหรือโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล กระจายอำนาจบริหารบุคคลให้เขตพื้นที่มากขึ้นโดยมีมาตรการดูแลตรวจสอบคุณภาพครูที่ว่าจ้าง มีโครงการ Outreach recruitment campaign เพื่อดึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ให้เข้ามาสู่อาชีพมากขึ้น มีการจ้างงานเชิงรุกแบบเจาะกลุ่มเป้าหมายและปรับระบบเงินเดือน บันไดอาชีพของครูให้ดึงดูดใจ 4) มาตรการรักษาครูดีไว้ในโรงเรียน มาตรการที่จำเป็น คือ มาตรการดูแลครูใหม่ให้รักอาชีพและพัฒนาให้เป็นมืออาชีพผ่านโครงการครูพี่เลี้ยงหรือ Induction program มาตรการให้แรงจูงใจครู

ประจำการในรูปเงินและสิทธิประโยชน์ เช่น การให้ทุนการศึกษาเพิ่มเติม แต่การให้ทุนดังกล่าวจะต้องมีจำนวนเงินที่ดึงดูดใจและมีเงื่อนไขที่ปฏิบัติได้ รวมทั้งมีการปรับสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้ออำนวยให้ครูสามารถปฏิบัติงานสอนและพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ชื่อน่าสังเกตสำคัญประการหนึ่งที่ได้จากการวิจัย คือ การแก้ปัญหาขาดแคลนครูควรดำเนินการแบบเบ็ดเสร็จให้เชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกัน (Seamless system) ตั้งแต่การวางแผน/ยุทธศาสตร์ระดับชาติและมาตรการผลิตว่าจ้าง รักษาและพัฒนาครู เช่น วางแผนกำหนดสาขาวิชาและจำนวนนักศึกษาสาขาวิชาขาดแคลน คัดเลือกรับนักศึกษาด้วยวิธีพิเศษ ให้ทุนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยต่อยอดด้วยการรับประกันการมีงานทำ ให้เงินเดือนครูมากเป็นพิเศษ ให้สิทธิประโยชน์และสวัสดิการอื่นที่ดึงดูดใจให้ผู้มีความสามารถสนใจประกอบวิชาชีพครูโดยไม่มุ่งเพิ่มจำนวนผู้เข้าเรียนแต่เพียงอย่างเดียว มีโครงการรักษาและพัฒนาครูโดยเฉพาะการจัดครูพี่เลี้ยงดูแลระหว่างปฏิบัติงานในโรงเรียนจนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นครูมืออาชีพได้ อีกนัยหนึ่ง รัฐและภาคีที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันแก้ปัญหาขาดแคลนครูโดยใช้มาตรการแบบครบวงจร

พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และวิชุดา กิจธรรम्म (2549) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการกำหนดมาตรฐานคุณภาพครูและคุณวุฒิครูของ 7 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น เกาหลี สิงคโปร์ ไทย และเขตปกครองพิเศษฮ่องกง ในปีการศึกษา 2547 พบว่า

1) **สาธารณรัฐประชาชนจีน** กำหนดให้ครูระดับประถมศึกษาต้องมีประกาศนียบัตรมัธยมปลาย ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ครูต้องจบการศึกษาระดับอนุปริญญา หลักสูตร 2 ปี ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ครูต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา ครูที่สอนทั้ง 3 ระดับนี้ต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและมีการสอบเพื่อบรรจุเข้าทำงานเป็นครู

2) **ประเทศญี่ปุ่น** กำหนดให้ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและมีการสอบเพื่อบรรจุเข้าทำงานเป็นครู

3) **ประเทศเกาหลี** กำหนดให้ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี และได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนในระหว่างการศึกษา และครูระดับมัธยมศึกษาต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบ

การศึกษา ครูทั้งสองระดับนี้ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและมีการสอบเพื่อบรรจุเข้าทำงานเป็นครู

4) **ประเทศสิงคโปร์** กำหนดให้ครูระดับประถมศึกษาต้องจบการศึกษาในระดับอนุปริญญา หลักสูตร 2 ปี ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา ครูระดับมัธยมศึกษาต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4+1 ปี ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู แต่ไม่มีการสอบเพื่อบรรจุเข้าทำงานเป็นครู

5) **ประเทศไทย** กำหนดให้ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี หลักสูตร 4+1 ปี หรือ หลักสูตร 5 ปี ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา และมีการสอบเพื่อบรรจุเข้าทำงานเป็นครู

6) **ประเทศสหรัฐอเมริกา** กำหนดให้ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และมีการสอบเพื่อบรรจุเข้าทำงานเป็นครู

7) **เขตปกครองพิเศษฮ่องกง** กำหนดให้ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องจบการศึกษาระดับอนุปริญญา หลักสูตร 2 - 3 ปี ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพครูด้านเนื้อหาสาระและวิธีการสอนทั้งในระหว่างการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา แต่ไม่จำเป็นต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และไม่มีการสอบการบรรจุเข้าทำงานเป็นครูแต่อย่างใด

รายละเอียดการกำหนดมาตรฐานคุณภาพครูและคุณวุฒิครูปรากฏในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 การกำหนดมาตรฐานคุณภาพครูและคุณวุฒิครู จำแนกตามประเทศ

คุณวุฒิทางการศึกษา			คุณวุฒิทางวิชาชีพ		
ประกาศนียบัตร มัธยมปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	วุฒิบัตร/ใบอนุญาต ประกอบวิชาชีพครู	การสอบ	ผ่านหลักสูตรด้านเนื้อหา สาระ/วิธีการสอน
สาธารณรัฐประชาชนจีน					
ประถมศึกษา	X(0)		X(C,S)	X	X
มัธยมศึกษาตอนต้น		X(2)	X(C,S)	X	
มัธยมศึกษาตอนปลาย			X(C,S)	X	X
ญี่ปุ่น					
ประถมศึกษา		X(4)	X(C,S)	X	X
มัธยมศึกษา		X(4)	X(C,S)	X	X
เกาหลี					
ประถมศึกษา		X(4)	X(C)	X	X
มัธยมศึกษา		X(4)	X(C, S)	X	X
สิงคโปร์					
ประถมศึกษา		X(2)	X(C, S)	-	X
มัธยมศึกษา		X(4+1)	X(C, S)	-	X
ไทย					
ประถมศึกษา		X(4+1,5)	X(C,S)	X	X
มัธยมศึกษา		X(4+1,5)	X(C,S)	X	X
สหรัฐอเมริกา					
ประถมศึกษา		X(4)	X(C,S)	X	X
มัธยมศึกษา		X(4)	X(C,S)	X	X
เขตปกครองพิเศษฮ่องกง					
ประถมศึกษา		X(2-3)	- (C,S)	-	X
มัธยมศึกษา		X(2-3)	- (C,S)	-	X

หมายเหตุ: C = มีการฝึกเกี่ยวกับวิชาชีพครูในขณะศึกษา
S = มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจบการศึกษา

ที่มา: พงษ์ทิ ศิริบรรณพิทักษ์ และวิชุดา กิจธรรม (2549)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดย วิทยากร เชียงกุล (2552) ได้ศึกษาเปรียบเทียบสมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2552 โดยใช้ดัชนีของสถาบันเพื่อพัฒนาการจัดการ (International Institute for Management Development: IMD) เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งในปี 2552 IMD จัดอันดับประเทศต่างๆ ทั่วโลกรวม 57 ประเทศ พบว่า โดยภาพรวมความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติของประเทศไทยได้อันดับ 26 ดีขึ้น 1 อันดับ ดีกว่าประเทศเข้าร่วมจัดอันดับใหม่คือ คาซัคสถาน (อันดับ 36) 10 อันดับ แต่เป็นรองกาตาร์ (อันดับ 14) 12 อันดับ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย 11 ประเทศ พบว่า ไทยอยู่ในอันดับต่ำกว่า 6 ประเทศ ได้แก่ ฮองกง (อันดับ 2) สิงคโปร์ (อันดับ 3) ญี่ปุ่น (อันดับ 17) มาเลเซีย (อันดับ 18) จีน (อันดับ 20) และไต้หวัน (อันดับ 23) แต่เหนือกว่า 4 ประเทศ ได้แก่ เกาหลี (อันดับ 27) อินเดีย (อันดับ 30) อินโดนีเซีย (อันดับ 42) และฟิลิปปินส์ (อันดับ 43) ทั้งนี้ ในส่วนความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของไทย ในปี 2552 IMD จัดอันดับอยู่ที่อันดับ 47 จากทั้งหมด 57 ประเทศ ลดลงจากปี 2551 ถึง 4 อันดับ ในด้านโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา พบว่า อัตราการเข้าเรียนสุทธิระดับมัธยมศึกษาของไทยอยู่ที่ร้อยละ 71 อยู่ในอันดับ 49 ลดลง 3 อันดับ ส่วนอัตราการไม่รู้หนังสือของผู้ใหญ่อายุ 15 ปีขึ้นไป ลดลงเหลือร้อยละ 5.9 ในขณะที่มีอันดับคงที่อยู่ที่ 42 สำหรับด้านคุณภาพการศึกษา ในส่วนผลสัมฤทธิ์ของการอุดมศึกษาพิจารณาจากร้อยละของประชากรวัยแรงงานอายุ 25 - 34 ปี มีผู้จบระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 18 อยู่ที่อันดับ 43 และผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางคณิต-วิทย์ในโครงการ PISA ของเด็กอายุ 15 ปีได้คะแนนต่ำกว่าครึ่ง อยู่อันดับ 39 รวมทั้งความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของไทยยังด้อยอยู่ในอันดับรั้งท้าย คืออันดับที่ 51

ธิดารัตน์ ตันนิวัตร (2551) ได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 4 ปีและ 5 ปี ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยแบบพหุวิธี โดยศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มที่ 2 กลุ่มอาจารย์ กลุ่มที่ 3 กลุ่มนิสิตครู 4 ปีและ 5 ปี และกลุ่มที่ 4 กลุ่มบัณฑิตคณะครุศาสตร์ ผลการเปรียบเทียบหลักสูตรด้านปัจจัยป้อน กระบวนการผลิตครู และผลที่เกิดขึ้นกับนิสิตครูของหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 4 ปีและ 5 ปี พบว่า

1) ด้านปัจจัยป้อน

1.1) ด้านนโยบายหลักสูตร ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย พบว่า นโยบายหลักสูตร 4 ปีและ 5 ปี ยังคงมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตครูให้มีความรู้ความสามารถสร้างสรรค์สังคม พัฒนานิสิตครูให้มีความรู้คู่คุณธรรม ในขณะที่จุดเน้นที่แตกต่างกัน คือ หลักสูตร 5 ปี มีนโยบายที่มุ่งเน้นให้นิสิตครูมีความรู้เนื้อหาวิชาการที่แม่นยำและลึกซึ้ง โดยมีการเพิ่มการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จาก 1 ภาคการศึกษา เป็น 1 ปีการศึกษา

1.2) วิชาเรียน ได้แก่ วิชาที่เปิดสอนและกลุ่มวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ วิชาเรียนในหลักสูตร 4 ปีและ 5 ปี มีความแตกต่างกันค่อนข้างน้อย ส่วนที่แตกต่างกัน คือ หลักสูตร 5 ปี มีการเพิ่มเนื้อหาวิชาเอกและวิชาครุมากขึ้น

1.3) คุณลักษณะของอาจารย์ ได้แก่ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การสอน และตำแหน่งทางวิชาการ คุณลักษณะของอาจารย์ในหลักสูตร 4 ปีและ 5 ปี มีวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และตำแหน่งทางวิชาการคล้ายคลึงกัน เพราะเป็นคณาจารย์กลุ่ม

1.4) คุณลักษณะของนิสิตครู ได้แก่ คะแนนเฉลี่ยสะสม และความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพครู โดยภาพรวม นิสิตครู หลักสูตร 5 ปี มีผลการเรียนสูงกว่านิสิตครู หลักสูตร 4 ปี แต่ด้านความมุ่งมั่นที่ต้องการประกอบอาชีพครูน้อยกว่านิสิตครู หลักสูตร 4 ปี

1.5) ปัจจัยด้านทรัพยากร ได้แก่ ห้องสมุด อาคารสถานที่ แหล่งฝึกประสบการณ์สื่ออุปกรณ์ และงบประมาณ คณะครุศาสตร์ได้มีการจัดสรรสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ระบบการสืบค้นทางการศึกษาให้แก่ นิสิตครูหลักสูตร 4 ปี และ 5 ปี ไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาถึงแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หลักสูตร 5 ปีมีการประสานงานกับแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพแตกต่างจากหลักสูตร 4 ปี เนื่องจากมีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่เพิ่มขึ้น

2) ด้านกระบวนการผลิตครู

2.1) การจัดการหลักสูตร ได้แก่ การวางแผนงานด้านวิชาการ การจัดทำตารางเรียน ตารางสอน และการวางแผนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ พบว่า มีการปรับปรุงการจัดการหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบายของหลักสูตร 5 ปี โดยการจัดการหลักสูตร 4 ปีและ 5 ปีมีแนวทางในการดำเนินการที่คล้ายคลึงกัน มีระบบฐานข้อมูลหลักสูตรมีเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยกับแหล่งฝึกประสบการณ์ในลักษณะเดียวกัน

2.2) การสอนของอาจารย์ ได้แก่ การจัดการสอน การพัฒนาการสอน การประเมินผล การสอน และการปรับปรุงการสอน พบว่า การจัดการเรียนการสอนของอาจารย์มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร 5 ปี โดยเน้นการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพิ่มขึ้น และมีการเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อาจารย์จัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการวิจัย เน้นการบรรยายประกอบการอภิปราย และมีการมอบหมายชิ้นงาน เพื่อฝึกให้นิสิตครูประมวลความรู้ที่ได้จากการเรียนและเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมสร้างเป็นผลงานของนิสิตครู ทั้งในหลักสูตร 4 ปี และ 5 ปี

2.3) ลักษณะการเรียนของนิสิตครู ได้แก่ ความสามารถในการเรียนรู้ และความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้ พบว่า โดยภาพรวมนิสิตครู หลักสูตร 4 ปีและ 5 ปีมีความสามารถในการเรียนรู้ค่อนข้างมากแต่มีการแสวงหาความรู้ค่อนข้างน้อยไม่แตกต่างกัน

2.4) การเตรียมสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้แก่ ความพร้อมและความทันสมัยของสื่อ และความพร้อมเอกสารประกอบการเรียน พบว่า คณะครุศาสตร์มีการบริหารจัดการการใช้อาคาร สถานที่ สื่อการเรียนการสอนที่มีความพร้อมและทันสมัย ให้เกิดประสิทธิภาพทั้งสองหลักสูตร ส่วนเอกสารประกอบการเรียนการสอนทั้งหลักสูตร 4 ปีและ 5 ปีค่อนข้างมีความพร้อม

3) ผลที่เกิดขึ้นกับนิสิตครู

คุณภาพของบัณฑิต ได้แก่ ความรู้ความสามารถด้านการสอนและบุคลิกภาพความเป็นครู พบว่า นิสิตครู หลักสูตร 4 ปีและ 5 ปีนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิตไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบไม่แตกต่างกัน และมีความสามารถในการปฏิบัติงานครูได้

4) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลักสูตร 5 ปีกับนโยบายหลักสูตร 5 ปีที่กำหนดแต่แรก

ผลการวิจัยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลักสูตร 5 ปีกับนโยบายหลักสูตร 5 ปีที่กำหนดแต่แรก ในประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตร การคัดเลือกเด็กเก่งมาเรียนครู การปรับการเรียนการสอนให้นิสิตครู การเพิ่มการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และผลผลิตบัณฑิตครูที่ปรึกษาสามารถในการบูรณาการความรู้ พบว่า

4.1) นโยบายของหลักสูตร 5 ปีที่กำหนดแต่แรก หลักสูตร 5 ปีที่นำมาใช้ในปัจจุบัน

4.2) โครงสร้างหลักสูตร

(1) เพิ่มการเรียนวิชาเอกให้ใกล้เคียงกับคณะวิทยาศาสตร์และคณะอักษรศาสตร์ โดยมีการเพิ่มวิชาเรียนที่เป็นเนื้อหาวิชาเอกมากขึ้น แต่เมื่อเทียบกับความรู้กับนิสิตที่เรียนจากคณะวิทยาศาสตร์และคณะอักษรศาสตร์ นิสิตครู หลักสูตร 5 ปีเรียนเนื้อหาวิชาเอกที่คณะวิทยาศาสตร์ และคณะอักษรศาสตร์ น้อยกว่าคิดเป็นร้อยละ 72.83 และ 61.97 ตามลำดับ

(2) เน้นการนำความรู้จากภาคทฤษฎีมาใช้ในแหล่งฝึกประสบการณ์ นิสิตครูได้นำความรู้จากการเรียนไปใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ แต่นิสิตครูยังคงได้รับการฝึกการสอนและการปฏิบัติงานครูในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพทั้งสองภาคการศึกษาไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

4.3) การคัดเลือกเด็กเก่งมาเรียนครู ระบบการคัดเลือกนักเรียนไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากหลักสูตร 4 ปี ดังนั้นจึงยังไม่สามารถคัดเลือกนักเรียนที่เก่ง เช่นเดียวกับคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และนักเรียนส่วนใหญ่ที่เข้าเรียนไม่มีความต้องการประกอบวิชาชีพครู

4.4) การปรับการเรียนการสอนเพื่อให้นิสิตครูมีทักษะความเป็นครูมืออาชีพ มีการปรับปรุงกิจกรรมการสอนของคณาจารย์ให้นิสิตครูเป็นศูนย์กลาง ให้นิสิตครูค้นคว้าและเรียนรู้ตามความสามารถของตน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่แตกต่างจากหลักสูตร 4 ปีมากนัก

4.5) การเพิ่มการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็น 1 ปีการศึกษา มีการเพิ่มระยะเวลาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานศึกษาเป็น 1 ปีการศึกษา แต่กิจกรรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตลอดจนระบบการนิเทศของอาจารย์และครูพี่เลี้ยงไม่ได้แตกต่างจากหลักสูตร 4 ปีมากนัก

4.6) ผลผลิตบัณฑิตครูที่ปรึกษาสามารถในการบูรณาการความรู้และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นิสิตครู หลักสูตร 5 ปีพึงสำเร็จการศึกษาเป็นรุ่นแรก จึงยังไม่ได้ประกอบวิชาชีพครู ดังนั้นจึงไม่มีข้อมูลในส่วนนี้

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2554) ร่วมกับคณะกรรมการเครือข่ายปฏิรูปการศึกษาและเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา 10 แห่ง ได้สำรวจความคิดเห็นของนักวิชาการ ผู้บริหาร ครู/อาจารย์ ผู้ปกครอง/ประชาชน นักเรียน/นิสิต นักศึกษา จาก 5 ภูมิภาคทั่วประเทศ จำนวน 1,619 คน ระหว่างวันที่ 8 - 12 มกราคม 2554 เกี่ยวกับความคาดหวังและความเชื่อมั่นต่อการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) พบว่า จากผลการสำรวจพบว่า ประชาชนมีความคาดหวังผลสำเร็จจากการปฏิรูปการศึกษาในรอบที่ 2 สูงขึ้น ขณะที่ความเชื่อมั่นลดลงว่า กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) จะขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาได้ประสบความสำเร็จกลับลดลง จากการสำรวจครั้งที่ผ่านมา (เดือนกันยายน 2553) พบว่า สาเหตุที่ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการบ่อยครั้ง และยังพบว่าปัจจัยที่ทำให้การปฏิรูปการศึกษาประสบความสำเร็จอยู่ที่การพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูและกรอบมาตรฐานวิชาชีพครูให้มีคุณภาพ สำหรับผลสรุปรวมทั้งประเทศ โดยจากผลการประเมินความสามารถของนักเรียนเปรียบเทียบกับระหว่างประเทศ (PISA) ล่าสุดพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของไทย มีคะแนนการรู้เรื่องการอ่าน การรู้เรื่องคณิตศาสตร์ และการรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าผลการประเมินดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณภาพของครูตามลำดับต่อไปนี้ ขาดระบบติดตามประเมินคุณภาพครู (ร้อยละ 30.91) หลักสูตรการผลิตครูขาดคุณภาพ (ร้อยละ 19.87) ผู้มาเรียนครูมีความสามารถต่ำ (ร้อยละ 19.15) ขาดกรอบมาตรฐานวิชาชีพครูที่มีคุณภาพ (ร้อยละ 19.11) สถาบันผลิตครูไร้คุณภาพ (ร้อยละ 10.95) ครูยุคปฏิรูปการศึกษาควรมีจิตวิญญาณของความเป็นครู และจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญอันดับแรกเป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์การสอน (ร้อยละ 30.89) ผู้จัดการในการสร้างเสริมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน (ร้อยละ 25.91) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่ (ร้อยละ 22.61) นักวิจัยในการพัฒนาการเรียนการสอน (ร้อยละ 20.59)

สิ่งที่คาดหวังจากครูมากที่สุดคือ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู (ร้อยละ 32.50) มีความสามารถในการสอนและการถ่ายทอดความรู้ (ร้อยละ 29.37) มีคุณธรรม จริยธรรม (ร้อยละ 25.59) มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์แห่งครู (ร้อยละ 12.54) หัวใจหลักของการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (ร้อยละ 28.87) การยกระดับคุณภาพเด็กไทย (ร้อยละ

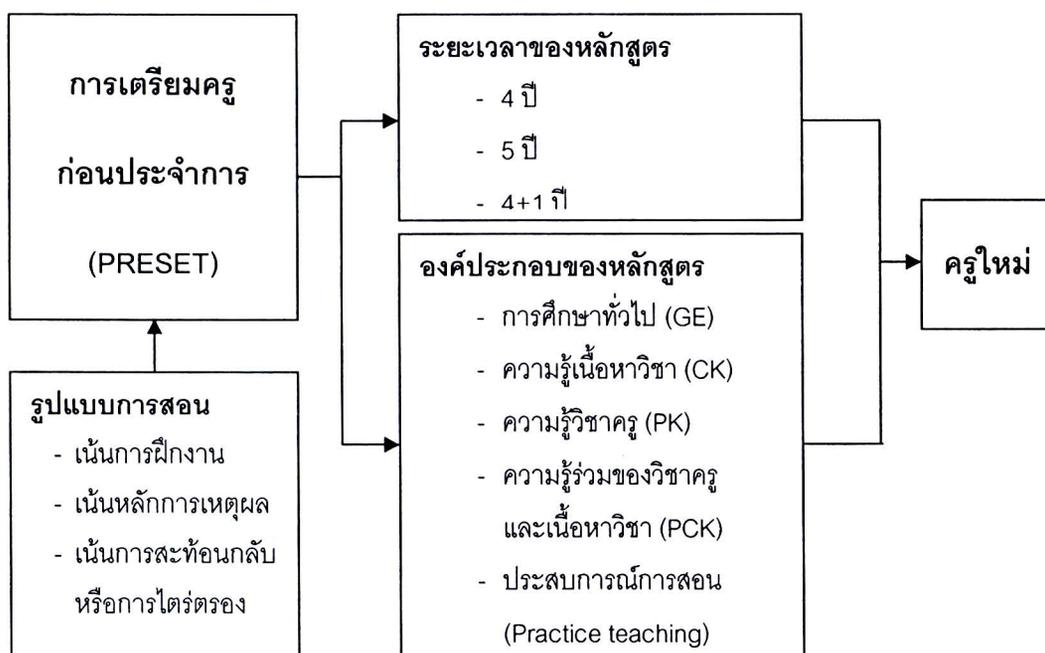
27.97) การพัฒนาคุณภาพครู (ร้อยละ 21.35) การพัฒนาหลักสูตร (ร้อยละ 12.89) การพัฒนาการบริหารสถานศึกษา (ร้อยละ 8.91) และในการปฏิรูปครูควรเน้นในเรื่องต่อไปนี้สร้างหลักสูตรการผลิตครูที่มีคุณภาพ (ร้อยละ 30.59) พัฒนารอบมาตรฐานวิชาชีพครูที่มีคุณภาพ (ร้อยละ 24.40) พัฒนาสถาบันผลิตครูให้มีคุณภาพ (ร้อยละ 20.45) สร้างครูพันธุ์ใหม่ (ร้อยละ 17.80) ขยายเวลาการผลิตครูเป็น 6 ปี (ร้อยละ 6.76) ซึ่งจากผลการสำรวจในข้อนี้จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ต้องการหลักสูตรที่มีคุณภาพมากกว่าที่จะไปขยายเวลาการเรียน และในการปฏิรูปการศึกษาในรอบสองคาบหวังผลสำเร็จคะแนนเฉลี่ย 7.07 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10.00 เพิ่มขึ้นจากการสำรวจที่ผ่านมา

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยการศึกษาวิจัยย่อย 3 ระยะ คือ 1) การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน 2) การศึกษาเปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ และ 3) การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคตระยะกลาง 20 ปี กรอบแนวคิดในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน จำแนกตามการวิจัยในแต่ละระยะดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัยระยะที่ 1

ในการวิจัยระยะที่หนึ่งเป็นขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน โดยใช้แนวคิดการเตรียมครูก่อนประจำการ (PRESET) และแนวคิดรูปแบบการสอนของ Nelson, Palonsky, and MaCarthy (2007) (Nelson, Palonsky, and MaCarthy, 2007 อ้างถึงใน พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2554: 20) ดังแสดงในภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 การศึกษาวิเคราะห์การผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัยระยะที่ 2

ในการวิจัยระยะที่สอง เป็นการศึกษาผลการดำเนินงานและแนวปฏิบัติที่ดีของการผลิตครูในอดีตและปัจจุบัน และเปรียบเทียบการผลิตครูในด้านปัจจัย กระบวนการผลิต ผลผลิต และผลกระทบระหว่างหลักสูตร 4 ปี กับหลักสูตร 5 ปี ในขั้นตอนนี้มีแนวคิดการวิจัย 2 แนวคิด แนวคิดแรกเป็น “รูปแบบการประเมินการผลิตครู” (Decker และคณะ, 2005) และแนวคิดที่สองเป็น “การประเมินอิทธิพลของครูที่มีต่อผู้เรียน” (Hattie, 2003)

1) รูปแบบการประเมินการผลิตครู ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ (Decker และคณะ, 2005) คือ

- 1.1) ประวัติผู้สมัครเรียน/เข้าเป็นครู มี 2 ด้าน คือ คุณลักษณะและภูมิหลังส่วนบุคคล และคุณลักษณะและภูมิหลังทางวิชาชีพ
- 1.2) การสนับสนุนและเตรียมตัวเข้าสู่วิชาชีพ มี 3 ด้าน คือ เนื้อหาวิชา กิจกรรม และแหล่งข้อมูล
- 1.3) การปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน มี 2 ด้าน คือ การปฏิบัติการสอนในชั้นเรียนและพันธะผูกพันกับการเป็นครู ในองค์ประกอบนี้ยังจะได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคม
- 1.4) ผลการพัฒนาผู้เรียน มี 2 ด้าน คือ พฤติกรรม และการเรียนรู้

2) การประเมินอิทธิพลของครูที่มีต่อนักเรียน มี 4 ด้าน (Hattie, 2003) คือ

- 2.1) มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองของนักเรียนในด้านการควบคุมตนเอง การเรียนแบบรอบรู้ เสริมสร้างประสิทธิภาพในตน และความเชื่อมั่นในตนเองในฐานะที่เป็นนักเรียน
- 2.2) สนับสนุนให้ผู้เรียนมีการกำหนดเป้าหมายและทำงานที่ท้าทายความสามารถ
- 2.3) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
- 2.4) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบกว้างและแบบลึก

กรอบแนวคิดในการวิจัยระยะที่ 2 แสดงในภาพที่ 2.4

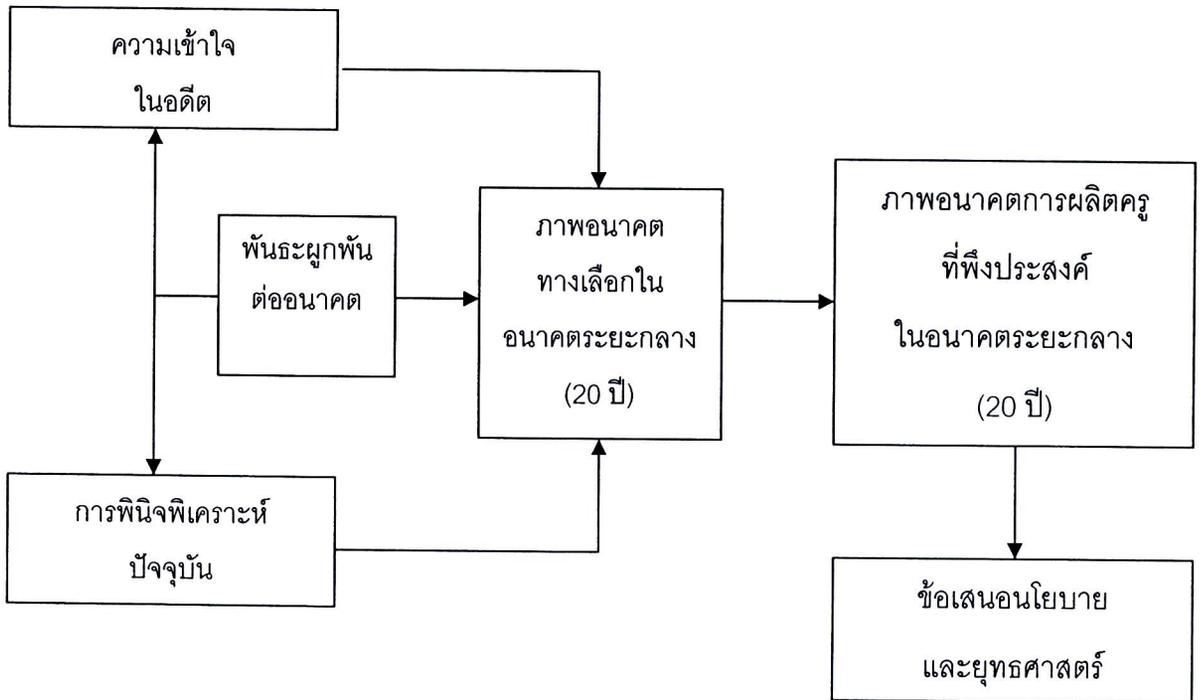

ภาพที่ 2.4 การประเมินการผลิตครูและอิทธิพลของครูที่มีต่อผู้เรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัยระยะที่ 3

ในระยะเวลาที่สามของการวิจัย เป็นการศึกษากาพการผลิตครูในอนาคตระยะกลาง (20 ปี) และการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการผลิตครูในอนาคตระยะ 20 ปี มีแนวคิดการวิจัย 2 แนวคิด แนวคิดแรกเป็นแนวคิดยุทธศาสตร์มิติของเวลา (Temporal Perspective) คือ การส่งเสริมความเข้าใจในอดีต การพินิจพิจารณาปัจจุบัน และพันธะผูกพันต่ออนาคต (Ontario Learning for Sustainability Partnership: OLSP, 1996) และแนวคิดการวิจัยอนาคตที่มีขอบเขตของเวลาในอนาคตระยะ 20 ปี ดังแสดงในภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 ยุทธศาสตร์มิติของเวลาและภาพอนาคตการผลิตครู